

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТЕХНОЛОГІЙ

ННІ/факультет	Навчально-науковий інститут економіки та бізнес-освіти
Кафедра	міжнародних відносин
Спеціальність	292 Міжнародні економічні відносини
Форма навчання	денна

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

Котара Ігоря Вікторовича

(прізвище, ім'я, по батькові здобувача)

на тему

Економічна безпека України в умовах глобальних трансформацій

(повна назва теми)

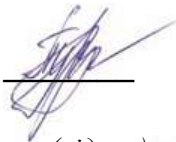
за матеріалами

(повна назва бази дослідження)

науковий
керівник

к.е.н., доцент

(наук. ступінь, вчене звання)

(підпис)

Г. ПУРІЙ

(ініціал, прізвище)

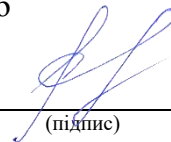
Робота допущена до захисту в ЕК

Протокол засідання кафедри

від «10» січня 2025 р. № 6

В.о. завідувача

кафедри

(підпис)

к.е.н., доцент

Наук. ступінь, вчене звання

І. СГОРОВА

Ініціал, ПРІЗВИЩЕ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТЕХНОЛОГІЙ

ННІ/факультет	Навчально-науковий інститут економіки та бізнес-освіти
Кафедра	міжнародних відносин
Спеціальність	292 Міжнародні економічні відносини
Форма навчання	денна

В.о. завідувача
кафедри

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

(підпис)

І. СГОРОВА
(Ініціал, ПРИЗВИЩЕ)

«20» січня 2025 року

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ БАКАЛАВРСЬКУ РОБОТУ
Котара Ігоря Вікторовича

1. Тема роботи **Економічна безпека України в умовах глобальних трансформацій**

Керівник роботи Пурій Ганна Володимирівна, к.е.н., доцент
затверджено наказом закладу вищої освіти від «25» жовтня 2024 р. № 733-ст

2. Строк подання здобувачем роботи до «22» січня 2025 р.

3. Зміст кваліфікаційної бакалаврської роботи, об'єкт, предмет та мета дослідження:

РОЗДІЛ 1 ТЕОРІЯ ТА МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕНЬ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

1.1 Науково-теоретичні основи дослідження економічної безпеки

1.2 Принципи та структура економічної безпеки України: конституційно-правові аспекти

1.3 Світовий досвід забезпечення економічної безпеки країни

РОЗДІЛ 2 ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНЯ І СТАНУ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

2.1 Аналіз рівня економічної безпеки України за основними складовими

2.2 Оцінка стану економічної безпеки України за міжнародними рейтингами

2.3 Аналіз викликів та загроз економічній безпеці України

РОЗДІЛ 3 УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

3.1 Заходи щодо підвищення економічної безпеки країни

3.2 Підвищення економічної безпеки держави на основі цифрових трансформацій

Об'єкт дослідження: процес дослідження економічної безпеки України в умовах глобальних трансформацій.

Предмет дослідження: сукупність теоретичних, методологічних положень та інструментів дослідження економічної безпеки України в умовах глобальних трансформацій.

Мета кваліфікаційної бакалаврської роботи: теоретичне обґрунтування, вироблення науково-методичних засад і практичних пропозицій, спрямованих на удосконалення системи забезпечення економічної безпеки України.

5. Дата видачі завдання «25» жовтня 2024 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної бакалаврської роботи	Строк виконання етапів роботи	Відмітка керівника про виконання етапів (дата, підпис)
1	Підготовка розділу 1	15.11.2024 р.	15.11.2024 р.
2	Підготовка розділу 2	10.12.2024 р.	10.12.2024 р.
3	Підготовка розділу 3	03.01.2025 р.	03.01.2025 р.
4	Перевірка кваліфікаційної бакалаврської роботи на наявність ознак академічного плагіату за допомогою програм UNICHECK / StrikePlagiarism	до 09.01.2025 р.	09.01.2025 р.
5	Отримання відгуку від наукового керівника	до 22.01.2025 р.	22.01.2025 р.
6	Подання кваліфікаційної роботи на перегляд завідувачу кафедри	до 22.01.2025 р.	22.01.2025 р.
7	Реєстрація завершеної кваліфікаційної роботи	22.01.2025 р.	Реєстраційний № 4 «22» січня 2025 р.
8	Попередній захист кваліфікаційної роботи на кафедрі	22.01.2025 р.	22.01.2025 р.
9	Підготовка до захисту в ЕК	до 24.01.2025 р.	до 24.01.2025 р.

Завдання підготував науковий керівник

(підпис)

Г. ПУРІЙ
(прізвище та ініціали)

Завдання одержав

(підпис)

І. КОТАР
(прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Котар І. Економічна безпека України в умовах глобальних трансформацій. -
Рукопис.

Кваліфікаційна магістерська робота за спеціальністю 292 «Міжнародні економічні відносини» – Державний університет економіки і технологій. - Кривий Ріг, 2024.

87 стор., 3 табл., 7 рис., 2 додатки, 74 літературних джерел.

У дипломній магістерській роботі здійснено дослідження перспектив підвищення рівня економічної безпеки України в умовах глобальних трансформацій.

Метою роботи є теоретичне обґрунтування, вироблення науково-методичних засад і практичних пропозицій, спрямованих на удосконалення системи забезпечення економічної безпеки України.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методологічних положень та інструментів дослідження економічної безпеки України в умовах глобальних трансформацій.

Об'єктом роботи є процес дослідження економічної безпеки України в умовах глобальних трансформацій.

Представлено науково-теоретичні основи дослідження економічної безпеки, окреслено сутність та загрози зовнішньоекономічної безпеки, висвітлено принципи та структуру економічної безпеки України в конституційно-правових аспектах, досліджено світовий досвід забезпечення економічної безпеки країни.

Оцінено рівень економічної безпеки України за основними складовими, здійснено оцінку стану економічної безпеки України за міжнародними рейтингами, досліджено виклики та загрози економічній безпеці України.

Запропоновано заходи щодо підвищення економічної безпеки країни, представлено систему підвищення економічної безпеки держави на основі цифрових трансформацій.

Ключові слова: економічна безпека, глобальні трансформації, національні інтереси, загрози, виклики, цифрові трансформації, Україна.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1 ТЕОРІЯ ТА МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕНЬ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ	9
1.1 Науково-теоретичні основи дослідження економічної безпеки	9
1.2 Принципи та структура економічної безпеки України: конституційно-правові аспекти	17
1.3 Світовий досвід забезпечення економічної безпеки країни	28
Висновки до розділу 1	36
РОЗДІЛ 2 ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНЯ І СТАНУ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	38
2.1 Аналіз рівня економічної безпеки України за основними складовими	38
2.2 Оцінка стану економічної безпеки України за міжнародними рейтингами	43
2.3 Аналіз викликів та загроз економічній безпеці України	48
Висновки до розділу 2	54
РОЗДІЛ 3 УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	56
3.1 Заходи щодо підвищення економічної безпеки країни	56
3.2 Підвищення економічної безпеки держави на основі цифрових трансформацій	62
Висновки до розділу 3	68
ВИСНОВКИ	71
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	75
ДОДАТКИ	82

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасна економіка країни піддається постійним змінам зовнішнього та внутрішнього середовища в результаті дії економічних і політичних сил. Така нестабільність зумовлює необхідність як активних, так і пасивних заходів з боку держави, суспільства та суб'єктів господарювання щодо забезпечення економічної безпеки країни.

Сьогодні актуальним є питання економічної безпеки України через погіршення політичної ситуації в державі. Ці питання зумовлюють необхідність перегляду існуючих уявлень про економічну безпеку та вдосконалення підходів до її досягнення.

Сталий розвиток національної економіки нерозривно пов'язаний з економічною стабільністю країни. Економічна безпека є складним явищем, який часто змінює свій стан. Сьогодні економічна безпека є однією з першочергових проблем, яка потребує уваги експертів.

Ступінь розробленості проблеми, що досліджується. Такі дослідники, як І. Бінько, З. Варналій, О. Власюк, В. Геєць, В. Горбулін, С. Дмитров, Я. В. Джаліло, А. Качинський, І. Мігус, Д. Пастернак-Таранущенко, В. Предборський, Л. Шевченко, В. Шлемко, М. Єрмошенко, А. Козаченко, В. Пономарьов, А. Ляшенко, В. Франчук та ін. Проте стрімка еволюція суспільних процесів зумовлює переосмислення комплексу небезпек для економічної стабільності України в сучасному світі.

Метою роботи є теоретичне обґрунтування, вироблення науково-методичних засад і практичних пропозицій, спрямованих на удосконалення системи забезпечення економічної безпеки України.

Завданнями дипломної роботи є:

- представити науково-теоретичні основи дослідження економічної безпеки;
- висвітлити принципи та структуру економічної безпеки України в конституційно-правових аспектах;
- оцінити рівень економічної безпеки України за основними складовими;

- здійснити оцінку стану економічної безпеки України за міжнародними рейтингами;
- дослідити виклики та загрози економічній безпеці України;
- запропонувати заходи щодо підвищення економічної безпеки країни;
- окреслити напрями підвищення економічної безпеки держави на основі цифрових трансформацій.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методологічних положень та інструментів дослідження економічної безпеки України в умовах глобальних трансформацій.

Об'єктом роботи є процес дослідження економічної безпеки України в умовах глобальних трансформацій.

Методи дослідження. пізнання – при дослідженні теоретичних основ щодо сутності зовнішньоекономічної безпеки в контексті міжнародної інтеграції; порівняльний – при аналізі показників за певні періоди для вивчення динаміки стану зовнішньоекономічної безпеки в Україні та світі в умовах глобалізації; аналітичний – при аналізі зовнішньоекономічної безпеки в Україні та світі; економічного аналізу – при здійсненні аналізу перспектив розвитку зовнішньоекономічної безпеки (методи абсолютних, відносних та середніх величин, порівняння, групувань, індексний, балансовий, елімінування, прогнозування тощо); евристичні (експертні) методи для формулювання мети, завдань роботи, висновків та рекомендацій щодо кількісних і якісних характеристик показників, при дослідженні теоретико-методологічних положень щодо зовнішньоекономічної безпеки (індукції та дедукції, систематизації та узагальнення; логіко-формалізовані при оцінці сучасного стану зовнішньоекономічної безпеки; економіко-математичні (імовірнісний) при прогнозуванні стану зовнішньоекономічної безпеки України.

Використання зазначених методів забезпечує практичність, універсальність, реалістичність та достовірність отриманих результатів.

При написанні роботи використано сучасні інформаційні технології, математичні методи та ЕОМ, зокрема ППП «Excel», текстовий редактор Word, ресурси INTERNET тощо.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативно-правові акти, Закони України, фахова література, матеріали наукових конференцій та періодичних видань; статистичні дані Всесвітніх організацій, Головного управління статистики України, інформаційні ресурси мережі Інтернет.

Науково-дослідницькі положення, які обґрунтовані в дипломній роботі і виносяться на захист: обґрунтовано, що економічна безпека держави - це система, що складається з взаємопов'язаних та комплементарних елементів (компонентів), а рівень економічної безпеки держави залежить від безпеки кожної з них; запропоновано систему економічної безпеки держави на основі цифрових трансформацій.

Практичне значення одержаних результатів: отримані результати мають практичну цінність з огляду на можливість їх використання при удосконаленні нормативно-правової бази з управління економічною безпекою України. Пропозиції автора можуть бути використані при плануванні заходів зміцнення рівня економічної безпеки України.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРІЯ ТА МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕНЬ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

1.1 Науково-теоретичні основи дослідження економічної безпеки

Сталий розвиток національної економіки нерозривно пов'язаний з економічною стабільністю країни. Сьогодні економічна безпека на національному рівні є однією з найактуальніших проблем, яка потребує уваги фахівців різних галузей.

У своїй науковій літературі Л. Абалкін, С. Афонцев, Х. А. та ін. Беренс, І. Бінко, В. Богомолів, Б. Бузан, З. Варналій, О. Власюк, О. Возженіков, В. Геєць, А. Градов, Б. Грір, Б. Губський, Г. Гутман, Д. Голден, М. Єрмошенко, В. Загашвілі, Т. Ільген, Р. Келлі, М. Кизим, Т. Клебанова, Б. Козаченко, М. Корнілов, Ю. В. Ладигін, О. Ляшенко, Х. Молл, К. Мердок, Г. Моргензан, В. Мунтіян, В. Нижник, П. Ноак, О. Новікова, Л. Олві, Г. Пастернак-Таранушенко, Р. Покотиленко, В. Пономарьов, В. Пономаренко, О. Прилепський, О. Прохожев, В. Рубанов, В. Савін, В. Сенчагов, В. Тамбовцев, Н. Фірюліна, К. Холсті, В. Шлемко, В. Шульга та інші обговорюють актуальні проблеми забезпечення економічної стабільності країни та зосередження уваги на вирішенні проблеми зростання національної економіки за рахунок оптимальної реалізації національної економічної безпеки. стратегія.

У цьому напрямку в даний час наявна комплексна база знань, отримана в результаті науково-теоретичних і прикладних досліджень. Проте це не зменшує складності та відкритості наукової дискусії щодо економічної безпеки країни. Основною перешкодою в однозначному визначенні цієї категорії, як і окремих її підходів, є унікальність території та практичні труднощі, пов'язані з досягненням економічної безпеки національної економіки. Серед основних характеристик економічної безпеки можна виділити:

- економічна безпека є одним із найважливіших національних проблем;

- економічна безпека тісно пов'язана з геополітичною стратегією та інституційною структурою країни.

- економічна безпека – це властивість економічної системи, яка приписує їй стабільність, послідовність і зростання, а також здатність адаптуватися до нових ситуацій.

– визначення економічної безпеки – це наявність економічних процесів у конкретний момент часу.

- показник ступеня економічної безпеки – це система показників, що мають загальноекономічне і соціальне значення, та кількісно виражаються числом.

- економічна безпека є похідною від ефективності економіки і повинна підтримуватися кожною її ланкою.

- ефективність схеми забезпечення економічної безпеки національної економіки залежить від ступеня ризику.

За цих обставин доречно поставити питання про те, яким є сучасне визначення економічної безпеки національної економіки та наскільки правомірно розглядати економічну безпеку як першочерговий фактор розвитку економіки, її конкурентоспроможності та ефективності у внутрішньому та зовнішні ринки.

Економічна безпека є невід'ємною частиною національної безпеки країни, яка в першу чергу складається з безпеки виробництва та технічних інновацій. Існує багато визначень, які описують економічну безпеку країни в цілому, виходячи зі специфіки економіки, з різних позицій.

Вперше слово «економічна безпека» було використано під час Великої депресії в США в 1930-х роках 20 століття. Пізніше цей термін був похідним від військового автономного характеру держави. 1970-ті роки 20 ст. Вони були визначені переходом до концепції, згідно з якою економічна безпека є похідною від державного суверенітету і не залежить від домінуючих економік інших країн.

Сучасна економічна наука базується насамперед на двох підходах до економічної безпеки країни, які концептуально відрізняються:

- ідея структурно міцної економічної системи, яка сильно захищена від зовнішньої небезпеки;

- ідея ринкової економіки.

Існуючі дефініції слова «економічна безпека» розглядаються за різноманітними схожими ознаками, які згруповані у відповідні класи за ступенем економічної безпеки.

У результаті першу групу авторів складають ті, хто вважає, що на економічну безпеку впливає міжнародний (глобальний) фактор. К. Холсті вважає, що зовнішня торгівля зараз є першочерговим показником національної безпеки [2]. Такої ж позиції дотримується Т. Ільген, який вважає, що економічна безпека – це насамперед сувора зовнішня політика [3]. Беренс і П. Ноак досліджують фундаментальну природу міжнародної залежності та її значення для економічної безпеки країни, вони дійшли висновку, що довгостроковий ефект цієї залежності є значним для економічної системи країни. І.Н. Загашвілі акцентує увагу на об'єктивних умовах економіки та їх впливі на національну економічну систему. [5, с. 50].

Автори другої групи вважають економічну безпеку першочерговою для збереження національних прерогатив. Так, В. Савін вважає економічну безпеку системою забезпечення важливих інтересів країни. Такої ж точки зору дотримуються В. Богомолів, Г. Гутман, Ю. В. Ладигін, О. Прилепський, В. Сенчагов, В. Шульга [7-10].

Вчені, які входять до третьої групи, вважають, що економічна безпека має більш локальний характер, який визначається насамперед станом регіонів і галузей національної економіки. Б. Бузан вважає, що довгострокова стабільність і безпека системи є похідною від економічного резерву економічного суб'єкта [11]. В. Тамбовцев визначає економічну безпеку як сукупність властивостей, пов'язаних з виробничою системою держави. Моргензан і Г. Молл досліджують економічну безпеку, яка є результатом розподілу влади в суспільстві. К. Мердок вважає, що змінився обсяг і розподіл доходів, що сповільнило темпи економічного зростання, він пояснює це об'єктами безпеки. І.Н. Рубанов описує економічну безпеку як здатність національної економіки підтримувати стабільність внутрішнього ринку [15]. Б. Грієр вважає, що економічна безпека є перш за все похідною від структури

економічних зв'язків і типу виробництва. Л. Олві, Д. Голден і Р. Келлі вважають, що ступінь національної вразливості залежить від розподілу ресурсів, спеціалізації виробництва, структури та напряму потоків капіталу, і зазначають, що рівень небезпеки більший у господарство, якому бракує різноманітності та спеціалізації виробництва.

Багато визначень економічної безпеки включають вибір об'єкта інтересу (економічні вигоди) та причини інтересу (економічні небезпеки).

Тому ми вважаємо, що методологія, яка враховує економічну безпеку країни з точки зору уникнення економічних загроз для країни та захисту інтересів країни на всіх рівнях, буде точнішою. Цієї точки зору дотримується Л. Абалкін, який вважає, що економічна безпека досягається через ряд умов, які захищають економіку від небезпеки [18]. З цих же позицій пропонується розглянути фінансову стійкість А. Градова [19, с.149] та С. Афонцева [20].

У результаті дослідження різноманітних визначень економічної безпеки, що зустрічаються в зарубіжній науковій літературі, проведене С.О. Афонцев [20] виділяє шість напрямів розгляду економічної безпеки: як умова реалізації цілей держави, як умова стабільності економічного розвитку, як економічна складова міжнародної безпеки, як проблема доступності, як проблема конкурентоспроможності, а також проблема отримання сировини. Автор піддає критиці всі ці підходи та пропонує створити єдину концепцію економічної безпеки, яка ґрунтуватиметься на сукупності всіх цих визначень, вихідною точкою буде економічна загроза.

Однак тут постає питання про розуміння фундаментального поняття «економічна загроза» та його застосування для вимірювання економічної безпеки національної економіки.

Під терміном «економічна загроза» ми будемо розуміти сукупність обставин і факторів, що призводять до небезпеки в економічній сфері країни. С. Афонцев [20] класифікує такі економічні ризики на три види:

- небезпеки, що ґрунтуються на здатності економічного механізму змінювати економічні процеси та потребують зрілості економічної системи;

- небезпеки, що випливають із еволюції економічної системи;
- небезпеки залежать від ступеня інтеграції регіональних ринків;

Зазначені вище небезпеки можна зменшити в економічній системі, якщо є достатня інституційна підтримка економіки.

У результаті економічну безпеку слід розглядати з таких позицій:

- виявлення потенційних економічних небезпек для економічної системи країни;
- створення системи боротьби з негативними впливами на економічну систему;
- інституціоналізація послідовної економічної системи.

Постійна зміна національної економічної системи відповідно до зовнішньої ситуації зумовлює необхідність розгляду економічної безпеки через призму динаміки процесу. Тут ми погоджуємося з В. Богомолвим, який вважає, що економічну безпеку країни слід розглядати в контексті динамічного підходу, оскільки це система, яка зазнає значних, складних трансформацій у соціально-економічному плані. Це особливо важливо для української економіки, яка останнім часом перейшла на відтворювальну модель економіки.

Важливо зазначити, що ідея національної безпеки в Україні почала зароджуватися в другій половині 90-х років. У результаті у 1991 році в незалежній Україні було створено орган координації та контролю за діяльністю органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони – Раду оборони України, а у 1992 році – Раду національної безпеки України. Ради України. У 1996 році Президент України створив Раду національної безпеки і оборони України, яка в 1998 році була об'єднана в РНБО України.

У 1997 р. було оприлюднено Постанову Верховної Ради України про Концепцію (основи державної політики) національної безпеки України [22]. У цій доктрині поняття національної безпеки було сформульовано як захист особи, суспільства і держави від внутрішніх і зовнішніх небезпек.

У 2003 році дія постанови буде діяти 12 місяців, за цей час діятиме Закон України "Про основи національної безпеки України" (надалі це буде уточнено

двічі: 15 грудня 2005 року та 1 липня 2005 року). 2010) набуде чинності. Національна безпека в цьому законодавчому акті вже вважається першорядною для захисту особи, держави та суспільства в цілому. Це забезпечує довгостроковий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, попередження та нівелювання реальних і потенційних загроз національній безпеці. Цим же законодавством значно розширено перелік економічних небезпек і національну економічну політику держави (див. додаток А).

Комплексний аналіз економічних загроз для України та пріоритетних напрямів її економічної політики (додаток А) ще раз засвідчує необхідність динамічного підходу до вивчення економічної безпеки країни, зокрема транзитивної економіки.

Це підтверджується дослідженнями відомих вітчизняних вчених, які розглядають економічну безпеку як стан зміни економічної системи, що може передбачати зміну стану справ залежно від економічних небезпек та інтересів системи. Так, Г. Пастернак-Таранушенко вважає, що економічна безпека – це стан здатності створювати та розвивати умови для продуктивної життєдіяльності свого населення, цей стан також вважається перспективним на майбутнє та підвищенням добробуту. Таке розуміння економічної безпеки є суперечливим і більше схоже на потенційний економічний статус країни, ніж на реальну безпеку країни. Це визначення не розкриває таємниці економічної безпеки з точки зору виділення двох її основних складових: об'єкта та факторів, що впливають на економічну сферу країни.

У результаті визначення, які були створені пізніше, є більш конкретними.

У результаті наукові дослідження економістів під керівництвом В. Гейца прийшли до висновку, що основним критерієм безпеки економіки країни є здатність економіки підтримувати або швидко повертатися до критичного рівня суспільного відтворення у разі зовнішня пропозиція грошей або внутрішня фінансова криза.

Б. Губський визначає економічну безпеку як здатність держави захистити національні економічні інтереси як від внутрішньої, так і від зовнішньої загрози,

здійснюючи при цьому поступальний економічний розвиток, який підтримує стабільність суспільства та володіє достатнім оборонним потенціалом за будь-яких обставин і варіантів розвитку. розвиток подій.

Статус І. На жаль полягає в тому, що економічна безпека є складною категорією, яка описує здатність країни розширювати власне відтворення з метою підтримки себе та населення, а також описує стійкість країни до дестабілізуючої дії факторів, які загрожують країні. нормального розвитку, це додатково забезпечує конкурентоспроможність країни у світовій економіці.

Суперечність навколо дослідження визначення поняття «економічна безпека» є першорядною в наукових дослідженнях українських учених.

ІН. Шлемко та І. Бінько вважають: «економічна безпека» – це такий стан національної економіки, який дає їй змогу зберігати стійкість до внутрішніх і зовнішніх небезпек. [28, с.8].

І. Сундук розуміє це поняття як стан наявності необхідних ресурсів на рівні, який дозволяє розвивати та розширювати економіку та соціальну сферу з достатнім захистом економічних інтересів від системи зовнішніх або внутрішніх небезпек системи.

ІН. Кузьменко, досліджуючи економічну безпеку регіону, визнає, що цією категорією є сталий розвиток регіону, який сприяє покращенню соціально-економічної та екологічної сфер, що відповідає національним інтересам. Крім того, існує дієвий і дієвий механізм для розпізнавання зовнішніх і внутрішніх небезпек і реагування на них.[30]

Перелік визначень поняття «економічна безпека», запропонований у літературі з питань економічної безпеки в Україні, демонструє, що всі вони є похідними від понять:

- стабільність економіки;
- захист національних цінностей;
- Конкурентоспроможність економіки.

Вважаємо, що визначення поняття «економічна безпека», засноване на понятті «економічна стабільність», є недостатньо точним. Оскільки «стабільність»

є окремою категорією в економіці, яка описує послідовний характер складу системи в часі. А економічна безпека – це термін, який може змінюватися залежно від причин економічної системи.

Дослідження економічної безпеки з точки зору національних цілей не повністю описує визначення «економічної безпеки» та розглядає його як синонім поняття національної безпеки. У зв'язку з цим доречним є термін «інтереси в економічній сфері». Що імплементується в чинне законодавство України [23].

Виведення категорії «економічна безпека» з позиції економічної конкурентоспроможності є більш поширеним для економістів-міжнародників і таке тлумачення обмежене насамперед зовнішніми чинниками.

Намагаючись інтерпретувати «економічну безпеку», вчені намагалися об'єднати різні перераховані вище поняття та не враховували той факт, що вони не завжди є прямим результатом економічного функціонування. Очевидно, що вітчизняні науковці відмовилися прийняти поняття «економічна безпека» як єдину характеристику. В результаті глобалізації та інтеграції національних економік по всьому світу не існує ізольованої економіки.

Останнім часом саме поняття «економічна безпека» все більше визнається в якісному контексті економічної системи. Однак кожен окремий суб'єкт інтерпретує цю ідею в широкому діапазоні особистих уявлень, тому що конкретне визначення практично не застосовується.

АТ. Власюк у своїй науковій статті «Теорія і практика економічної безпеки в системі економічної науки» зазначає, що економічна безпека досягається дослідженнями, виявленням минулих закономірностей розвитку та прогнозуванням тенденцій майбутнього. » [31, с. 42].

І. У своєму дослідженні Чернодід має на меті визначити економічну безпеку як комплексну категорію, яка одночасно є ознакою стану держави та складовою національної економічної системи. У результаті Чернодід вважає, що економічна безпека – це сукупність негативних факторів, які мають бути вирішені шляхом комплексу дій інституційного та регуляторного характеру, які включають заходи, спрямовані на сприяння збалансованому та стабільному зростанню економіки

держави, що, у свою чергу, покращує економіку країни та включає механізм захисту національних економічних інтересів.

І. Мішина виступає за вивчення економічної безпеки як системи економічних відносин між державою, регіонами, компаніями та окремими особами з метою досягнення такого рівня економічного розвитку, який забезпечує задоволення потреб, а також захист усіх суб'єктів економіки. , незважаючи на те, що умови є протидіючими для розвитку внутрішніх і зовнішніх процесів.

Найважливішою якісною характеристикою економічної системи Г. Дарнопих вважав безпеку держави, яка стосується здатності системи підтримувати послідовне досягнення національних цілей, ефективності суб'єктів господарювання та умов, необхідних для життя людини.

Зважаючи на ознаки тлумачення дефініції «економічна безпека», важливо зазначити, що зміст, сутність і склад окремих компонентів безпосередньо пов'язані з ознаками ринкової та планової адміністративної поведінки. Сьогодні економічна безпека країни має визначатися швидкістю економічних процесів. Це доцільно і необхідно, оскільки нинішнє процвітання національної економіки є джерелом майбутнього розвитку всієї економічної системи. Економічна безпека досягається постійними дослідженнями сфери концентрації ресурсів і зусиль, визначенням пріоритетів економічного розвитку держави, стабільністю економічного розвитку країни.

1.2 Принципи та структура економічної безпеки України: конституційно-правові аспекти

Для визначення властивостей структури та системи принципів економічної безпеки необхідно обговорити сучасні економічні системи, особливості залучення держави до економічної свободи та способи забезпечення національних інтересів на зовнішніх ринках. Він базується на моделях і структурі економічної системи, а також на принципах економічної безпеки, які мають велике значення для

визначення ролі держави в цій сфері та кроків, які необхідно здійснити, а також національних фінансових інтересів, які захищені.

Дослідження, що проводяться на державному та міжнародному рівнях, зумовлюють необхідність взаємної координації, оскільки національні інституції не в змозі повністю зрозуміти принципи міжнародного бізнесу та ступінь відкритості та конкурентоспроможності економіки. І навпаки, досліджуючи економічну систему, міжнародні інституції не враховують специфіки еволюції економічної системи України та ролі державної влади в економічних процесах, ці аспекти також слід розглядати як загрозу національній економіці. безпеки. З точки зору економічної теорії та досліджень безпеки, принципи економічної безпеки в першу чергу розглядаються з точки зору економічної теорії та потребують конкретного формулювання щодо конституційного права.

Методологія, розроблена Міністерством розвитку та економічної політики України [19], передбачає структуру ЄВ, яка складається з економічної, фінансової, зовнішньоекономічної, інвестиційної, науково-технологічної, енергетичної, виробничої, демографічної, соціальної та продовольчої безпеки. . Розглянемо їх більш детально, взявши за відправну точку дослідження Т. Сак [39] та Методику розрахунку ступеня економічної безпеки України, розроблену Міністерством розвитку та економічної політики України, виправлену з їх правове становище.

Мікроекономічна безпека – стан економіки, який забезпечує повторювану рівновагу макроекономічних пропорцій. Оскільки пропорції розвиваються динамічно, то вони повинні відповідати певній закономірності, пов'язаній з розвитком національної економіки. Для цього законодавчі та адміністративні дії мають бути спрямовані на сприяння конкуренції та запобігання монополіям.

Бюджетну державу називають фінансовою безпекою, це стан наявності достатньої кількості грошей, стабільної грошової системи, банківської системи, валютної системи та фінансових ринків, які є збалансованими, стійкими до внутрішніх і зовнішніх загроз і здатними забезпечити належне функціонування національної економічної системи та економічного зростання. Щоб досягти цього, необхідно стратегічне планування та створення функціональної ринкової

інфраструктури у формі фондових бірж, які мають доступ до фінансових ресурсів українських банків та інших установ. Тут формується реальна ціна ресурсів, які потім продаються. Законодавчі дії мають бути обмеженими та виваженими, оскільки правомірно обговорювати правила фінансового ринку та обмеження ризикового та спекулятивного капіталу з метою запобігання фінансовим зловживанням на ринку та зменшення виведення фінансових активів з України.

Зовнішньоекономічна безпека – це такий стан свідомості, який передбачає відповідність іноземної економіки інтересам національної економіки, що сприяє мінімізації економічних втрат, спричинених негативними зовнішніми чинниками, та створює умови для розвитку економіки шляхом її активної участі у світовому житті. поділ праці. Важливо зазначити, що економічна безпека країни в зарубіжних країнах базується насамперед на збалансованості обсягів експортно-імпортних операцій, позитивному торговельному балансі та захищеності внутрішнього ринку від зовнішніх коливань. Звідси можна зробити висновок, що законодавчі та адміністративні дії, спрямовані на збільшення обсягів внутрішніх витрат, повинні бути здійснені, і ці дії повинні приносити мінімальне фінансове задоволення для населення.

Безпека інвестицій – рівень довіри, який досягається шляхом здійснення інвестицій (при досягненні їх оптимального співвідношення), що забезпечує довгострокове позитивне економічне зростання з відповідним обсягом фінансування науково-технічної сфери, створення інноваційної інфраструктури, і мати інноваційні механізми. Першочерговий вплив на безпеку інвестицій має інвестиційний клімат країни, який визначається фіскальною політикою, ступенем лібералізації режиму щодо відкриття чи закриття підприємств, контрактними гарантіями та рівнем реального захисту незалежності та неупередженості суду.

Науково-технічна безпека – стан науково-технічного та виробничого потенціалу держави, що забезпечує нормальне функціонування країни як єдиного цілого, достатнє для забезпечення конкурентоспроможності країни на світовому ринку ідей та тісної взаємодії з ним. Актуальність науки у світовій економіці має вирішальне значення для прогресу національної економіки та впровадження нових

інформаційних технологій, нанотехнологій і фундаментальної науки в різні дисципліни. Навпаки, вони вимагають захисту через обмежений доступ до інтелектуальної власності та технологічних ресурсів, які мають вирішальне значення для інфраструктурних галузей національної економіки, які становлять її особливий каркас, основу.

Енергетична безпека – це форма економіки, яка забезпечує захист національних інтересів в енергетичному секторі від існуючих або потенційних загроз внутрішнього або зовнішнього характеру, що дає можливість реально прогнати населення та нормально функціонувати національній економіці як у нормальному, так і в нормальному режимі. надзвичайних ситуацій та в умовах воєнного стану. Так само фундаментальним принципом енергетичної безпеки є диверсифікація джерел її створення, передачі та розподілу. Важливою складовою енергетичної безпеки є впровадження відновлюваних джерел енергії та енергозберігаючих технологій з метою збереження навколишнього середовища та відповідального та ефективного використання природних ресурсів. Для цього слід застосувати методичний підхід до вимірювання юридичної відповідальності за екологічні правопорушення.

Демографічна безпека – це стан захищеності від демографічної шкоди, що забезпечує розгляд розвитку України в комплексі збалансованих демографічних інтересів держави, суспільства та особи. Це конституційні права громадян України. Згідно з офіційною статистикою населення України з 1992 року чисельність поступово зменшується, насамперед через розпад традиційних культурних зв'язків, пов'язаний з розпадом Радянського Союзу, економічною кризою та зниженням загальної якості життя. Ще одним чинником, який впливає на демографічну безпеку, є міграційна проблема, зумовлена транзитним характером України та наявністю понад 1,5 млн внутрішньо переміщених осіб. Основними цілями правової політики у цій сфері є підвищення ефективності адміністративних процесів управління міграцією та забезпечення доступу до даних потенційних злочинців для проведення поліцейських дій, спрямованих на відновлення конституційного ладу.

З точки зору зовнішнього та внутрішнього балансів економічної безпеки важливо звернути увагу на структуру торговельного балансу та обсяг валового внутрішнього продукту України.

Крім того, структуру економічної безпеки розкривають такі компоненти, як потенціал подальшого успіху, передбачуваність майбутніх грошових потоків, пов'язаних з економікою країни, і загальна безпека країни та умови зайнятості.

Ці параметри розглядаються в контексті поваги до стандартів рівня людського розвитку, зокрема поваги до людської гідності. Як правило, їх необхідно розглядати в контексті права індивіда на особистісний розвиток і довгострокову життєздатність суспільства, що гармонійно поєднується.

МКЧХ розглядає ЄВ як форму економічної безпеки, яка гарантує права людини, він виділяє компоненти в її структурі: індивідуальне та колективне представництво, захист ринку праці, захист зайнятості та безпеку праці. Усі ці компоненти розглядаються як можливість вибрати професію та забезпечити надання послуг по службі, МКЧХ також стверджує, що ЄВ є формою безпеки, яка є невід'ємною частиною професії.

Федеральна служба з охорони конституції в першу чергу відповідає за захист економічних ресурсів від шпігунства або вандалізму, а також запобігання негативним наслідкам крадіжки або знищення. Вона також має завдання захистити Конституцію [43]. Розуміння цих аспектів ЕБ допоможе з'ясувати основні принципи її змісту.

Вітчизняний науковець О. Користін до основних принципів запобігання економічної нестабільності відносить:

- а) верховенство закону під час адміністрування ЕБ;
- б) дотримання економічного балансу особи, сім'ї, суспільства і держави;
- в) спільна відповідальність особи, сім'ї, суспільства, держави у забезпеченні ЕБ;
- г) своєчасний і ефективний характер заходів, спрямованих на уникнення небезпек і захист національних економічних вигод.

г) значення договірних (мирних) заходів у вирішенні як внутрішніх, так і зовнішніх конфліктів економічного характеру;

г) інтеграція національного ЕБ з міжнародним ЕБ.

Ця система принципів ЄС не є точною, після законності, персональної відповідальності, час і потреби заходів є складовими правової системи [44].

Ці принципи є частиною системи принципів, якими керується ЕБ:

а) формальний стан правової охорони;

в) свобода прийняття економічних рішень;

в) справедливість;

г) право на окремий, незалежний і безсторонній суд;

д) дотримання засад громадського господарського порядку;

є) пропорційність.

Соціальне права держава обґрунтовується на принципі соціальної відповідальності. Принципи соціального конституціоналізму стверджують, що економічна свобода має першочергове значення за наявності функціональної соціальної системи. Зрештою, ринкова економіка повинна мати соціальну складову. Зрештою, ступінь забезпечення соціально-економічних прав залежить від ступеня законодавчої та державної політики щодо соціально-правового захисту особи.

У соціальній сфері, на яку опосередковано впливає економічна система, держава має наступні позитивні реакції:

а) завдяки створенню соціальних законів;

б) сприяння розвитку мережі установ та організацій, які надають послуги соціального управління;

в) полегшення функціонування функціональної системи соціального страхування;

г) завдяки системі надання соціальної допомоги та здійснення соціальних виплат;

г) завдяки високому ступеню добробуту та доходу для населення;

д) виступає за пропорційний базовий розподіл внутрішнього продукту, який реалізується на збалансованій фіскальній стратегії та системі адресної соціальної допомоги [45].

Концепція свободи від економічного обмеження створює позитивні зобов'язання держави щодо забезпечення формування ринкових цін на основі запиту та пропозицій та запобігання монополії на ринку з програмою створення надто агресивних або занижених цін. Для держави правомірно брати участь у сфері економічної свободи з наміром забезпечити добробут у разі спекулятивної діяльності, яка супроводжується швидким підвищенням попиту на певний товар чи послугу на ринку. Як правило, такий стан є згубним для довгострокового розвитку економіки і зазвичай супроводжується рецесією, яка може призвести до фінансової кризи (наприклад, іпотечна криза в США, яка мала значний вплив на світову економічну кризу 2008 року, яка ще триває). Методами попередження цих ситуацій є регулювання центральним банком облікової ставки, що знижувало потреби в підприємницькій діяльності та зменшувало запит на окремі товари чи надто дорогі ресурси, оподаткування доходів громадян та мінімізацію або скасування пільгового оподаткування, сприяло державній стратегічно важливій продукції та зобов'язання щодо товарної продукції. інтервенції на ринку у разі виникнення збоїв на основі наявних резервів і ресурсів.

Поняття справедливості є основою для розподілу національних продуктів під час реалізації економічної свободи, але поняття може трактуватися по-різному, що впливає на способи правового регулювання цих відносин. Егалітарний підхід до справедливості виникає в тому, що вона є розподілом можливостей для розвитку та задоволення. Дистрибутивний підхід виникає в тому, що це розподіл суспільних благ у рівних кількостях. Аксіологічний підхід виникає в тому, що це розподіл можливостей доступу до суспільних благ з урахуванням принципів диференціації правового статусу. Кінцевий підхід забезпечує забезпечення рівномірного розподілу суспільних благ, що забезпечує рівність можливостей для найбільш уразливих учасників економічних відносин.

У складних економічних системах суттєва справедливість (рівний доступ до ресурсів, вихід на ринок і вихід з нього) може бути досягнута шляхом використання процедурної справедливості (гарантії підтримання договірних угод, захисту конкуренції та боротьби з антиконкурентною поведінкою, права на справедливий і справедливий суд).

Право на окремих, незалежний суд. Для цих необхідно забезпечити доступ до справедливого, незалежного правосуддя, яке здатне відновити права. Судам відомі будь-які звернення громадян щодо захисту своїх прав і свобод; суд не може відмовитися від задоволених правосуддя громадянина України, іноземця чи особи без громадянства, якщо вони вважають, що порушено або порушуються їхні права і звільнено або створено або створено перешкоди в їх здійсненні. або має місце інше порушення їх прав і свобод. Ця перспектива передбачає, що найбільш ефективним правовим регулюванням є раціональність вибору між індивідуальною та груповою поведінкою на основі обмеженого доступу до інформації та ресурсів. таким чином, збільшення вилову риби в шкірній країні було б вигідно шкірним з них, але призвело б до зменшення популяції та могло б негативно вплинути на навколишнє середовище та стан рибної промисловості в цілому. Як результат, цю проблему потрібно мати, щоб просувати колективні інтереси та мати рівний доступ до ресурсів. У нашому конкретному випадку це втручання також буде вважатися законним через проблеми безпеки, сталого розвитку та рівного розподілу прав і свобод.

Дотримання вимог громадського господарського порядку. Складом суспільного економічного ладу в цьому контексті є: соціальна функція власності (ч. 3 ст. 13 Конституції України), економічна безпека України (ч. 1 ст. 17 Конституції України), забезпечення економічної безпеки України (ч. 1 ст. 17 Конституції України), Конституційну заборону певних видів підприємницької діяльності (ч. 1 ст. 42 Конституції України), безпечність і якість усіх послуг і продукції (ч. 4 ст. 42 Конституції України). України) та реалізації цих принципів державою.

б) пропорційність обмеження та недопущення його. Закон підтверджує засобом забезпечення економічної свободи, а також свободи особистості розвиватися в цілому на однакових умовах і з однаковими привілеями. Порушення принципів пропорційності може мати місце під час проведення протекціоністської політики, спрямованої на захист окремих секторів економіки. В очах громадськості це вважається правомірним через економічну важливість суверенітету та забезпечення національної економічної безпеки. Проте емпіричні дані показують, що протекціонізм, спрямований на збереження депресивних частин економіки, після внутрішніх ринків має вищу ціну на ресурси, необхідні для їх розвитку, ніж світовий ринок. Для досягнення цієї мети застосовуються інституційні (монополії, митниці) та процедурні (реєстрація чи зняття з реєстрації, ліцензування) обмеження, які знижують конкурентоспроможність національної економіки, що негативно впливає як на сектор економіки, так і на суміжні галузі. .

На складі структури економічної системи спостерігається ступінь її відкритості чи закритості, а також наявність зовнішньої та внутрішньої складових її функціонування. Склад національної економічної системи також впливає на функціональність економічної безпеки. Показники національної економіки лише підказують заходи, які необхідно вживати позиції для лібералізації режиму відкриття та закриття бізнесу, спрощення адміністративних процесів та фіскальних процедур, збільшення споживання населення та позитивного впливу на розвиток країни. Система принципів, що забезпечують ЄС, включає концепцію правової соціальної держави, концепцію економічної свободи, концепцію справедливості, концепцію незалежного та непередбаченого суду, концепцію дотримання вимог громадського економічного порядку та поняття пропорційності.

Методика розрахунку сумарного значення інтегрального показника економічної детально викладена в Концепції економічної безпеки України, яка розроблена викладачами Інституту економічного прогнозування під керівництвом В. М. Геєця. послідовно до принципів Концепції інтегральний показник складається з 9 середньоважливих субіндексів (складових економічної безпеки) [19]:

- 1) безпека виробничого процесу;
- 2) демографічна стабільність;
- 3) безпечність джерела енергії;
- 4) безпека зовнішньої економіки;
- 5) захист інвестицій та інновацій.
- 6) економічна безпека в макроекономічному аспекті;
- 7) безпечність харчових продуктів;
- 8) соціальне забезпечення;
- 9) фінансова стійкість.

Фінансова безпека, у свою чергу, включає наступні аспекти:

- 1) безпека банку;
- 2) безпека нефінансового ринку;
- 3) забезпечення боргу;
- 4) бюджетна стабільність;
- 5) безпека валюти
- 6) фінансова забезпеченість.

Процес розрахунку інтегральних індексів через зазначені субіндекси (складові економічної безпеки) створено на основі понад 130 індивідуальних індикаторів, які виводяться як зі статистичних даних, так і особистих інтерв'ю з респондентами.

Процес розрахунку загальної величини економічної безпеки створюється таким чином:

- створення набору (переліку) метрики;
- визначення типів значень показників;
- нормалізація метрик;
- визначення вагових коефіцієнтів;
- розрахунок середніх показників по окремих сферах економіки та середнього показника забезпеченості в усій економіці в цілому.

У Національній доповіді Уряду України «Цілі сталого розвитку: Україна» виявлено, що були стратегічні напрямки, які переслідувалися, зокрема сприяння

прогресивному, інклюзивному та сталому економічному зростанню, зайнятості повноцінних і продуктивних людей, а також скорочення нерівності в середовищі та між країнами.

Завдання сталого розвитку в Україні служити новим способом поєднання економічних, соціальних та екологічних (природних) заходів, які формують соціальні зв'язки на основі довіри, солідарності, рівності поколінь та екологічно безпечного середовища. Основою сталого розвитку є невід'ємне право на життя і весь розвиток.

Для досягнення цілей сталого розвитку на національному рівні Україна розпочинає нові ініціативи та програми, які на практиці сприяють макроекономічній стабільності, екологічній рівновазі та соціальній гармонії. ЦСР служить загальною основою для додаткових змін в Україні.

Проте стрімке прогресування інформатизації призвело не тільки до економічних змін у державах, а й до зниження безпеки і, як внаслідок, стабільності основних сфер життя суспільства.

Будучи суттєвою складовою буття людини, суспільства і держави, інформація також має глобальний вплив на міжнародну інформаційну сферу. Складовою останньої є національна інформаційна сфера, яку кожна країна намагається регулювати відповідно до своїх правових традицій, звичаїв і суспільної моралі.

Інформаційна безпека країни часто є пріоритетом, після чого вона безпечно впливає на основні сфери життя країни (країни).), а інший аспект розвитку суспільства в тій чи іншій сфері, зумовлений ефективним використанням знань, накопичених людей.

Враховуючи попередні дослідження, пропонується додати до складу економічної безпеки (субіндексів) інформаційну безпеку. Далі представлено інтегральний показник за 10 середньозваженими субіндексами (складовими економічної безпеки) (рис.1.1):

Рис. 1.1. Складові економічної безпеки (субіндекси)

Примітка. Джерело: розроблено на основі [19]

Національний інформаційний простір України є вразливим до значних небезпек, викликів, які становлять загрозу функціонуванню держави, її політичному та економічному розвитку, членству в європейських та атлантичних структурах. Загроза заподіяння шкоди національній безпеці України в інформаційній сфері – це сукупність умов і факторів, які призводять до загрози фізичним інтересам держави, суспільства та самої особи. Це й можливість впливу негативної інформації на свідомість і поведінку громадян, а також на інформаційні ресурси та інфраструктуру.

1.3 Світовий досвід забезпечення економічної безпеки країни

Економічна безпека – це складна система, яка складається з багатьох частин і є фундаментальною основою для створення інших складових національної безпеки. Забезпечення економічної безпеки є з однієї першочергової турбот держави, як наслідок, в країні виникла велика кількість проблем з економікою, яка,

як правило, є наслідком нездатності держави вживати превентивних заходів або часом його реалізувати. Як внаслідок цього держава має забезпечити такий рівень безпеки, який гарантує внутрішню та зовнішню стабільність, необхідну для нормального функціонування економічного життя, створюючи при цьому основу для забезпечення достатнього рівня безпеки. Багато наукових досліджень присвячено забезпеченню економічної безпеки держави, необхідної для її економічного розвитку. також, варто відзначити наукові досягнення цих дослідників: В.Б. Авер'янова, В.Г. Атаманчук, О.М. Бандурки, Ю.П. Битяка, Л.В. Ковалюк, С.І.Лекаря, В.Ф. Опришка, Г.Г. Попова, В.М. Шаповала, Ю.С. Шемшученко, Л.П.Юзькова та ін.

Запобіжна безпека особи, суспільства і держави є першочерговою цивілізаційною селянкою сучасної глобальної економіки. Вигідно погодитися з О. Скорук. В., який зазначає, що в зарубіжній та вітчизняній літературі числові підходи до визначення економічної безпеки держави, використовуючи такі ознаки [46]:

- стабільність і послідовність, стійкість до внутрішніх і зовнішніх небезпек, під якими прийнято компактність і надійність складових економічних систем, послідовність економічного розвитку в державі, стійкість до стримування і зведення нанівець дестабілізуючих факторів загрози;

- економічна незалежність, яка передусім описує здатність будь-якого економічного суб'єкта приймати стратегічні рішення щодо економічних і політичних сил, які ведуть до розвитку, здатність використовувати національні конкурентні переваги для підтримки стабільності та прогресу;

- розмноження і зростання. Ця риса дозволяє створити умови для ефективної економічної політики та розширеного самовідтворення, що має вирішальне значення для конкурентоспроможності національної економіки на світовій арені.

- національні цілі. Ця ознака визначає здатність національної економіки захистити національні економічні інтереси. Світовий досвід показує, що без активної ролі держави в регулюванні економіки немає ні ефективної, соціально орієнтованої ринкової економіки, ні сприятливості забезпечити економічну

безпеку країни. Жодна країна не має високорозвиненої економіки, яка є високорозвиненою, держава не регулює ключові процеси соціально-економічного розвитку.

Як правило, економічна безпека держави представлена системою, яка функціонує переважно в п'яти напрямках: захисному, регулятивному, превентивному, інноваційному та соціальному.

1. Захисна функція демонструє здатність зберегти економічну систему держави як від внутрішніх, так і від зовнішніх небезпек. Реалізація цієї функції одночасно пов'язана зі створенням економічного потенціалу ресурсів та їх ефективним використанням.

2. Регулююча роль проявляється в різних економічних системах шляхом створення функціональних механізмів, які викликають зменшення ризику економічної нестабільності.

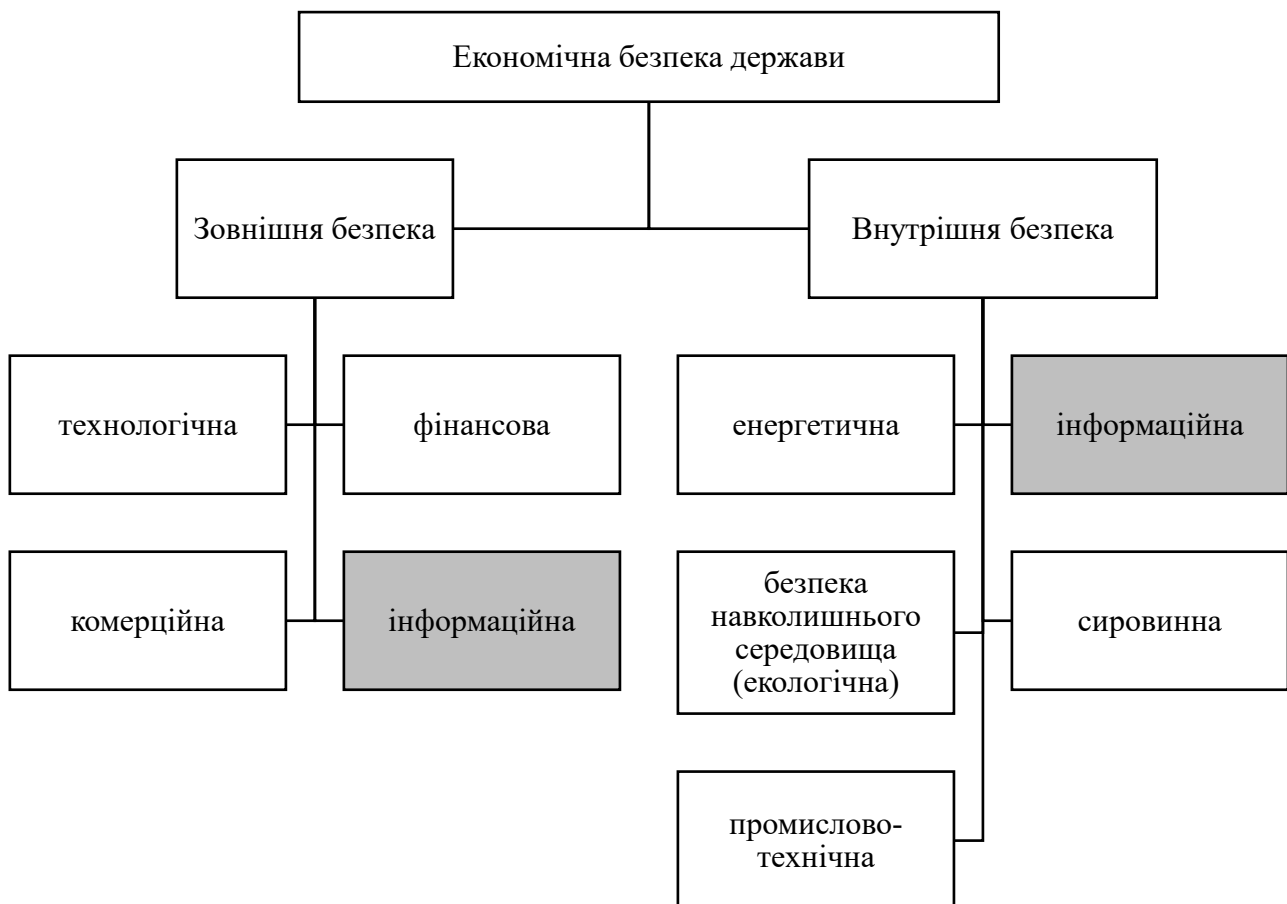
3. Превентивна роль економічної безпеки держави постає у передбачених можливих фінансових кризах під час підприємницької діяльності та підготовці до них економічної системи. Це забезпечують економічні, соціальні та технічні заходи, які призводять до підвищення обороноспроможності системи.

4. Інноваційна функція є похідною від інноваційних рішень держави щодо економічних процесів і рішень, спрямованих на прискорення економічного розвитку або пом'якшення негативних наслідків останнього. Результати цієї функції є непрямими і фактично виражаються як підвищення ефективності інших функцій безпеки.

5. Соціальним призначенням системи безпеки економічної держави є задоволення потреб усіх членів суспільства та узгодження інтересів. Реалізація цієї функції підвищення якості та якості життя громадян, гарантує захист прав і свобод громадян. Важливо визнати, що така класифікація функцій системи державної безпеки є загальноновизнаною, після того як ці функції взаємопов'язані та залежні одна від однієї, і часто обов'язки якої функції можуть повторюватися при визначенні іншої функції. Ефективність економічної безпеки держави залежить від здатності повноцінно виконувати всі функції одночасно. Крім того, питання,

пов'язані з цими функціями, можуть бути змінені при забезпеченні окремих складових економічної безпеки.

У результаті система безпеки економіки держави повинна складатися з внутрішньої та зовнішньої складових, які розділені на підсистеми (рис. 1.2): система зовнішньої безпеки (комерційна, технологічна, фінансова та інформаційна); система внутрішньої безпеки (техно-комерційна, екологічна та інформаційна). (рис. 1.2).

Рис. 1.2. Структура економічної безпеки держави

Примітка. Джерело: складено автором на основі власних досліджень та [46-52]

Як представлено на рис. 1.2, технологічна складова економічної безпеки держави характеризується активною роллю в міжнародному науково-технічному

розвитку, ця складова гарантує державі можливість використання останніх технологічних інновацій у виробництві вітчизняних товарів і послуг та забезпечує конкурентоспроможність цієї продукції на міжнародному ринку. Комерційна складова економічної безпеки держави є вагомим фактором диверсифікації структури експорту та імпорту країни.

З точки зору географічної диверсифікації експорт та імпорт країни не повинні залежати від впливу одного великого центру. Монетарна складова економічної безпеки держави — це здатність країни підтримувати стабільну фінансову систему та підтримувати незалежну монетарну політику, обидва ці компоненти є сумаю для безперервного функціонування країни та розподілу доходів і багатства.

Значущість виробничо-технічної складової економічної безпеки держави зумовлює забезпечення виробничо-технічних можливостей для відтворення економіки. Це означає здатність економіки задовольняти потреби суспільства, навіть зовнішні чи внутрішні економічні умови знають негативний вплив. Сировина складу економічної безпеки держави забезпечує гарантію необхідних продуктів харчування та сировини. Забезпечення продуктами харчування та сировиною є однією з окремих складових економічної безпеки держави, і в багатьох країнах світу діють закони, які вводять мінімальні вимоги до забезпечення продовольчої безпеки.

Наступною складовою економічної безпеки держави є енергетична безпека, яка забезпечує стабільне постачання необхідної енергії для внутрішнього споживання. Для цього в усіх країнах застосовуються дослідження, які можуть негативно вплинути на зусилля країни в паливно-енергетичній сфері. Екологічна складова економічної безпеки держави — це здатність держави повністю не допустити розриву між інтересами суспільства та охороною навколишнього середовища.

Проблема забруднення навколишнього середовища пов'язана з діяльністю людини, тому для екологічної безпеки важливо мінімізувати вплив людини на озоновий шар, флору і фауну, генофонд та інші компоненти навколишнього середовища. За створення цієї діяльності відповідає склад економічної безпеки

держави, який забезпечує внутрішні та зовнішні зв'язки, в результаті чого досягається надійність інформаційного обміну, додається частка нематеріальних активів у національному багатстві, діяльність завершується.

Розглянуті складові зумовлюють ідентифікацію як внутрішніх, так і зовнішніх загроз економічної безпеки держави. Ці загрози зумовлюють недостатній рівень економічної стабільності, що, як внаслідок, знижує загальну економічну безпеку держави.

Зовнішні небезпеки включають: нестабільність національної валюти, яка характеризується відсутністю стабільності в економіці, під час кризи скорочуються іноземні інвестиції, нестабільність зовнішньої торгівлі, великий борг країни, що має від'ємне значення впливу на розвиток країни. Найбільшими внутрішніми небезпеками є: мала частка інноваційної продукції, неефективне державне регулювання економіки, напр. Жорстокі відправки за землю, невиконання завдань економічного зростання, низька конкурентоспроможність продукції, корупція та низький рівень життя населення внаслідок нерівномірного розподілу території, зростання безробіття, вплив світової фінансової кризи тощо; потік капіталу за кордон також має значення для економічної безпеки тощо.

Як зазначає у вашій книзі Притула Н.В. [47], практика узагальнення зарубіжного досвіду демонструє, що забезпечення економічної безпеки в ширшому контексті національної економіки має значний вплив на міжнародний авторитет країни. Основна стратегія національної безпеки зосереджена на захисті національної та економічної безпеки країни шляхом екстремальних економічних реформ, широкої інтеграції як у глобальну, так і в європейську систему безпеки. та участь у політичних та економічних організаціях. У зв'язку з цим використання позитивного досвіду зарубіжних країн щодо економічної безпеки має статистичний напрямок розвитку національної економіки України. Розглянемо основні підходи до забезпечення економічної безпеки країн Європи (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Огляд інших підходів до забезпечення економічної безпеки в країнах Європи

Країна	Характеристика
I. Країни Західної Європи:	
Німеччина	Єдиної правової бази, яка гарантувала б економічну безпеку, немає. Першочергове занепокоєння, пов'язане з цим питанням, відображено в настановах Міністерства оборони, які визначають найважливіші напрями військової діяльності та визначають обов'язки держави. Методи використовуються для забезпечення економічної безпеки, спрямовані на підтримку цивілізованої ринкової взаємодії, сприяння економічному та соціальному розвитку, запобігання монополізму в окремих галузях, створення умов для чесної конкуренції та стабільності національної валюти, захист від фінансового шантажу.
Франція	Єдиної правової бази, яка гарантувала б економічну безпеку, немає. Окремі норми щодо економічної безпеки (створення умов для зростання національного добробуту та підвищення економічного потенціалу країни) містяться в Законі «Про національну безпеку». Методи забезпечення економічної безпеки покликані зменшити вразливість країни до економічної шкоди, зберегти незалежність країни від зовнішнього впливу, зменшити диспропорцію між рівнями економічного розвитку розвинутих країн і країн, що розвиваються, попередити зовнішню залежність у найважливіших секторах економіки. економіка.
Великобританія	Єдиної правової бази, яка гарантувала б економічну безпеку, немає. Окремі норми, які регулюють безпеку економічних ресурсів, містяться в офіційних правових актах щодо оборонної політики. Вони впливають з оцінки національних інтересів і реалізуються через захист, який вони забезпечують. Методи забезпечення економічної безпеки пов'язані з прогнозуванням і попередженням найбільших зовнішніх і внутрішніх небезпек країни. При розробці та виконанні рішень, що стосуються економічної безпеки, наголошується на спеціальних організаціях, присвячених інтересам підприємців та промисловців.
Іспанія	Законодавча база забезпечення економічної безпеки є насамперед гнучкою, вона визначає відповідальність органів управління та організацій у цьому відношенні, ці органи розробляють спеціальні ініціативи економічного розвитку. Нормативно-правові акти, спрямовані на забезпечення економічної безпеки, пов'язані з відповідними законами ЄС. Методи забезпечення економічної безпеки сприяють інтересам пріоритетних галузей, спрямовані на стимулювання інвестицій, збереження валютного контролю, розвиток законодавства щодо акціонерних товариств.
Італія	Єдиної правової бази, яка гарантувала б економічну безпеку, немає. Італія керується міжнародними угодами, які вона уклала в своїх зусиллях щодо забезпечення економічної стабільності. Методи забезпечення економічної безпеки передусім спрямовані на захист інтересів національного товаровиробника на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Продовження табл. 1.1

Країна	Характеристика
II. Країни Центральної Європи:	
Чехія, Болгарія, Угорщина, Польща, Словачія	Єдиної правової бази, яка гарантувала б економічну безпеку, немає. Забезпечення економічної безпеки базується на документально оформлених правових актах ЄС. При виборі методів забезпечення економічної безпеки країни враховується геополітична ситуація, вектор і стратегія економічного розвитку відповідно до загальних тенденцій розвитку регіону та світу, спрямованість економічних реформ.
Румунія	Проблеми економічної безпеки розглядаються в Стратегії національної безпеки. Основними стратегіями забезпечення економічної безпеки є: реалізація ефективних стратегій макроекономічної стабільності, прискорення структурних змін в економіці, створення приватного сектора, залучення іноземних грошей, підтримка малого та середнього бізнесу. .
III. Країни Східної Європи:	
Республіка Білорусь	Безпека країни в економічному сенсі відображається в Концепції національної безпеки країни. До пріоритетних напрямків вирішення питань економічної безпеки належать: розвиток системи економічних відносин, створення механізмів вирішення конфліктів у суспільстві та ліквідація передумов для їх виникнення, розробка довгострокової програми економічних перетворень, забезпечення неінфляційних методів фінансування бюджетного дефіциту та ефективного розподілу ресурсів, удосконалення зовнішньоекономічної політики.
Латвія, Литва, Естонія	Єдиної правової бази, яка гарантувала б економічну безпеку, немає. Забезпечення економічної безпеки базується на документально оформлених правових актах ЄС. Основними методами досягнення економічної безпеки є передусім фінансово-економічні.

Примітка. Джерело: цей збірник створено на основі [46-52]

У результаті кожна країна виробляє власну концепцію економічної безпеки і, у своєму часі, підходить до свого досягнення, яке може бути спрямоване на національні інтереси, стійкість економічного розвитку або незалежність економіки від зовнішнього ринку. Пугач О.А. [49] також зазначає, що спільною ознакою та основою представлених систем економічної безпеки в різних країнах є правова база регулювання як внутрішньої, так і зовнішньої економічної діяльності, яка включає участь іноземного капіталу в національній економіці, а також інституційний захист національних економічних інтересів у міжнародному контексті. інтеграції.

Висновок до розділу 1

Економічна безпека є невід'ємною частиною національної безпеки країни, яка в першу чергу складається з технічної, економічної та промислової безпеки. Існує багато визначень, які описують економічну безпеку країни в цілому, виходячи зі специфіки економіки, з різних позицій.

Асоціація економіки України зі світовою економікою призвела до проблем зовнішньоекономічної безпеки, без цієї країни не могла б брати участь у світовій економіці, мати легітимне місце в міжнародному поділі праці, мати систему захисту та протидії глобальним викликам її економічної безпеки, зокрема та національної безпеки в цілому.

Як наслідок, безпека національної економіки та розвиток світової економіки залежати як від зовнішнього середовища: політична та економічна ситуація у світі в цілому, так і питання зовнішньоекономічної безпеки мають велике значення. Тому для забезпечення безпеки зовнішньої економіки, вплив на неї позитивних і негативних факторів, забезпечення національної безпеки забезпечили поглиблені дослідження соціально-економічних процесів і явищ.

Аналіз результатів наукових досліджень фахівців як вітчизняних, так і зарубіжних країн дозволяє зробити висновок, що на сьогодні немає повного розуміння кількості та різноманітності загроз у зовнішньоекономічній сфері. Існують значні розбіжності в методах визначення розмірів та масштабів небезпеки. Проте можна стверджувати, що великих науковців класифікують економічні (зовнішньоекономічні) небезпеки за місцем виникнення: зовнішні та внутрішні. Різноманітність кількості та різноманітність загроз економічній безпеці пояснюється не тільки складністю їх визначення, а й тим, що кожен автор, залежно від конкретного об'єкта та мети дослідження, зосереджує увагу на найбільш суттєвому аспекті дослідження.

Як результат, проведене вище системне дослідження показало, що зовнішньоекономічну безпеку держави важко досягнути без урахування її зв'язку з більш загальними рівнями – економічною та національною безпекою країни.

Методологія, розроблена Міністерством розвитку та економічної політики України щодо структури ЄБ, включає економічну, фінансову та зовнішню складову. Такими складовими є інвестиційна, науково-технічна, енергетична, виробнича, демографічна, соціальна, продовольча безпека.

Зазначається, що системи безпеки економіки держави повинні складатися як із внутрішньої, так і із зовнішніх складових, які виділяються на підсистеми: - технологічної, комерційної, фінансової складової зовнішньої безпеки; складові внутрішньої безпеки - промислово-технічна, сировинна, енергетична, екологічна, інформаційна складові.

Показано, що економічна безпека держави є системою, яка взаємопов'язана та має взаємодоповнюючі складові (грані). Від безпеки кожної складової залежить висока економічна безпека держави. Крім того, ми вважаємо, що всі розмови, які обговорюють один із вищезазначених компонентів, мають важливу роль і мають бути більш присвячені національній безпеці.

Економічна безпека держави є складним терміном, і вся безпека є похідною від окремих рівнів безпеки, пов'язаних з її компонентами. Як внаслідок, першочерговим завданням держави є забезпечення належного рівня безпеки для кожної складової економіки держави, що призведе до забезпечення економіки держави.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДЖЕННЯ СТУПЕНЯ ТА СТАНУ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

2.1 Аналіз рівня економічної безпеки України за основними складовими

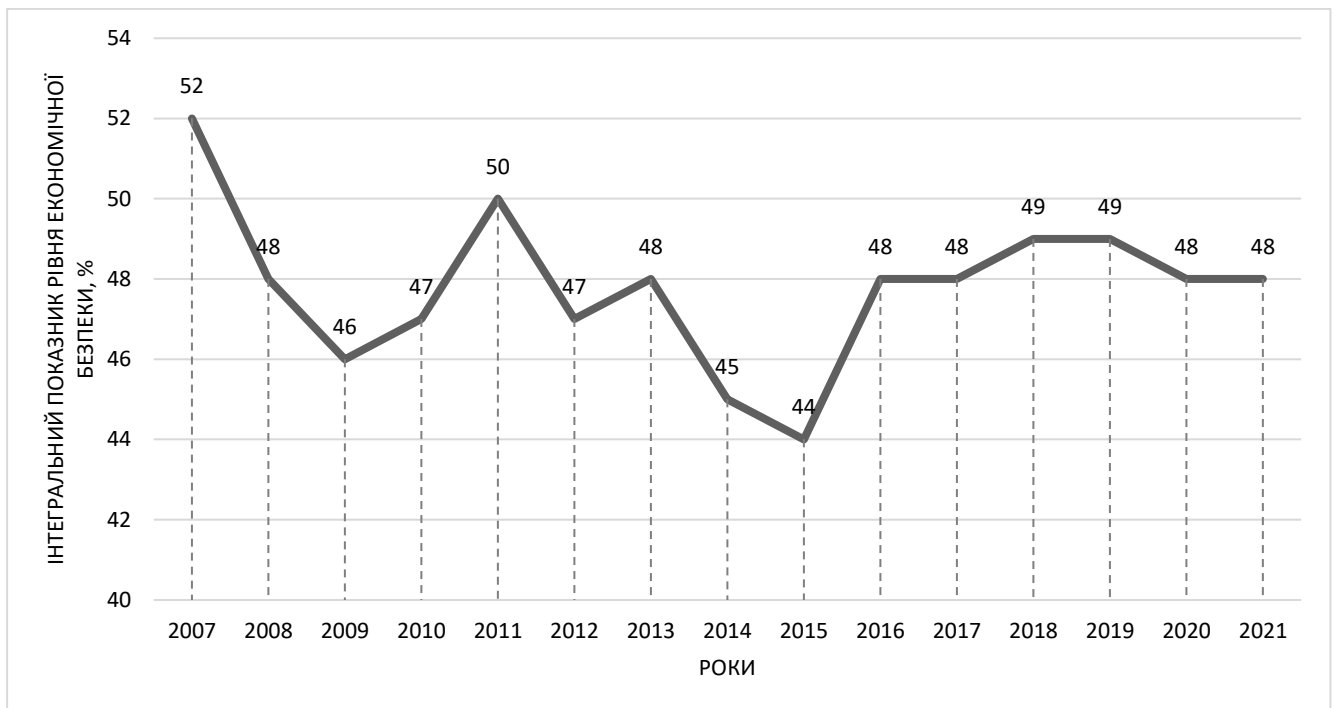
Створення практичної системи забезпечення економічної безпеки є одним із найважливіших питань функціонування будь-якої країни. І навпаки, неможливо застосувати ефективність такої системи, не визначивши погіршення, показник системи далеко від економічної безпеки. Так, є конкретні орієнтири, які забезпечують безпечний стан національної економіки, і будь-яке відхилення від них створює ризик для економічної безпеки.

У зв'язку з цим органом управління державою необхідно чітко виявляти собі перелік цих критеріїв та їх допустиме значення, а також реагувати на зміни в національній економіці з уникнення та пом'якшення наслідків внутрішніх і зовнішніх загроз. Фактична ситуація зумовлює необхідність скільки-небудь вимірювання рівня економічної безпеки країни та її різних складових, що дозволяє систематично оцінити ступінь прояву загроз економічним інтересам країни, ступінь збитку та компенсацію дій, які необхідно врахувати для прийняття прийнятого рівня економічної безпеки країни в цілому.

Останнім часом національна економіка перебуває в рецесійному стані, під час якого основний економічний показник має тенденцію до зниження, що має про наявність економічних небезпек як внутрішнього, так і зовнішнього походження та недостатній рівень економічної безпеки України. Як наслідок, сьогодні доцільно констатувати, що у сфері забезпечення економічної безпеки в Україні існує багато проблем. Про це свідчить рівень інтегрального показника економічної безпеки (рис. 2.1), що розраховано за даними Методичними рекомендаціями щодо розрахунку ступеня економічної безпеки України, затвердженими наказом Міністерства економіки України розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 № 1277. [19].

Розподіл рівнів економічної безпеки по країні характеризується виділенням зони специфічної економічної безпеки:

- 0-19% - критична область економічної стабільності;
- 20–39% - небезпечний регіон економічної стабільності;
- 40-59% - незадовільний регіон економічної стабільності;
- 60-79% - вигідна зона економічної стабільності;
- 80-100% - це найбільш прийнятний регіон для економічної безпеки.

Рис. 2.1. Динаміка інтегрального показника рівня економічної безпеки України за 2007–2021 рр., %

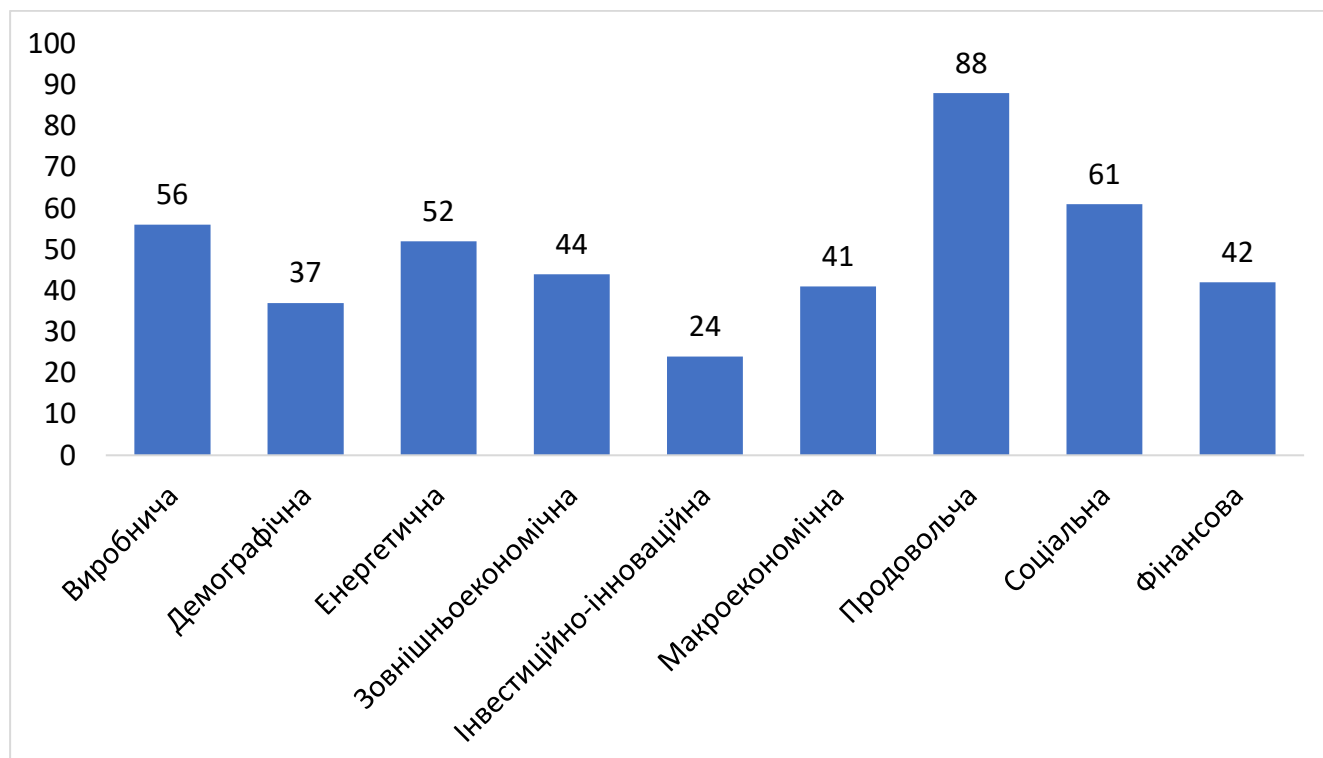
Примітка. Джерело: [54]

Оцінку інтегрального індексу безпеки України за результатами 2022-2023 та 2024 років неможливо провести через офіційну статистику, яка б забезпечувала збір, аналіз та поширення інформації щодо статистичної ситуації в країні (згідно з Указом Президента від 24 лютого 2022 № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», введеного в дію Законом України від 24.02.2022 № 2102, та враховуючи норми Закону України від 3 березня 2022 року № 2115-IX «Про забезпечення

інтересів учасників бойових дій та інші документи». в період офіційного права або війни»).

Як видно з малюнка 2.1, при оптимальному значенні інтегрального показника 100 % найвищий рівень інтегрального показника досягнуто в 2007 р. – 52 %, у 2011 р. – 50 %, що забезпечується небезпечним рівнем економічної безпеки (поширення поширення 40-59%). Крім того, протягом усього досліджуваного періоду рівень економічної безпеки становив від 40 до 59%, не виходячи за межі небезпечної зони та не досягаючи значного ступеня, що слід оцінювати негативно. Негативною тенденцією також знижується інтегральний показник у другій половині 2015 року. Протестовий показник за 2015-2018 роки має позитивну динаміку.

Якщо розглядати ступінь економічної безпеки України за окремими складовими, то слід також відзначити зниження запасів складових за підсумками досліджуваного періоду (табл. 2.1, рис. 2.2).

Рис. 2.2. Рівні економічної безпеки країни за складовими за 2021 р., %

Примітка. Джерело: за даними Мінекономрозвитку [54]

Рівень економічної безпеки України інтегральний та за окремими складовими за 2007-2021 рр., %

Складові економічної безпеки	Роки														
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Виробнича	61	56	52	50	55	49	49	51	47	57	58	60	57	54	56
Демографічна	41	44	46	47	56	45	46	45	43	46	40	41	39	40	37
Енергетична	32	34	31	35	32	34	39	47	45	58	54	54	49	49	52
Зовнішньоекономічна	40	36	38	41	36	29	35	35	37	40	40	40	40	44	44
Інвестиційно-інноваційна	43	43	34	35	36	37	35	30	35	30	33	30	31	31	24
Макроекономічна	48	38	44	38	48	38	39	33	31	36	34	41	45	43	41
Продовольча	85	83	84	90	92	93	86	94	92	92	91	90	89	85	88
Соціальна	58	56	58	57	59	64	62	57	55	56	59	56	60	59	61
Фінансова	64	51	42	44	47	46	50	36	35	38	40	43	42	40	42
Інтегральний показник рівня економічної безпеки, %	52	48	46	47	50	47	48	45	44	48	48	49	49	48	48

Примітка. Джерело: [54]

Як видно з таблиці 2.1 та рисунка 2.2, склад економічної безпеки, який виникає наприкінці 2021 року, перебуває в критичному стані. Крім того, більше третини компонентів – фінансової, економічної, інвестиційної та зовнішньої безпеки – перебувають у стані небезпечної безпеки.

Саме така кількість складових (енергетична, виробнича, соціальна та демографічна), як і загальна економічна безпека України, на кінець 2021 року перебуває в зоні незахищеності. Тільки безпека харчових продуктів демонструє, що компанія відповідає найвищому ступеню безпеки.

Крім того, найнижчий рівень за підсумками 2021 року спостерігався у стані виробничої та інвестиційно-інноваційної безпеки – 24%. Це прогресує про зростання соціальної нестабільності в країні та зниження інвестиційно-інноваційної активності в Україні.

Важливо визнати, що згубний вплив на статус зайнятості населення, а також скорочення бюджету, відпущеного на освіту та охорону здоров'я (що знизилося до

низького рівня освіти населення та фізичних і психологічних збитків), у поєднанні з високим ступенем бідності та нерівності доходів призвели до зниження соціального забезпечення. Важливо знати, що рівень соціальної захищеності з 2014 по 2021 рік знаходиться в зоні неуспішності.

Також негативні тенденції відбулися на рівнях інвестиційної та інноваційної безпеки, які за підсумками 2021 року знизилися на 7%. Така ситуація спричинена поганим інвестиційним кліматом та недостатньою кількістю інвестиційних ресурсів через військові дії країни та невизначеність економічного зростання на фоні несприятливих умов. Це опосередковано впливає на потенціал розвитку високотехнологічного виробництва, продукції, яка має високу відсоток додаткової вартості.

Підвищення рівня безпеки промисловості – на 2% до кінця 2021 року. Свідчити про зменшення проблем у виробничій сфері України внаслідок підвищення ефективності реального сектора економіки.

на дисплеї суттєвих змін на рівні демографічної безпеки наприкінці 2021 року, ми все ще спостерігаємо, що він все ще перебуває в зоні поганого стану. Крім того, до основних проблем демографічної безпеки слід віднести: зниження якості та рівня життя, що є як особливість, яку можна охарактеризувати як «демографічну кризу». Зниження цінності інституту сім'ї (перевищення смертності над народжуваністю, збільшення кількості неповних сімей, сімей без дітей, необов'язкових цивільних шлюбів тощо).

До кінця 2021 року відсоток продовольчої незахищеності зріс на 3%. Крім того, важливо знати, що протягом усього періоду відсоток продовольчої незабезпеченості в Україні становить понад 83%, що є оптимальним рівнем безпеки, це свідчить про те, що вітчизняні виробники мають достатній потенціал для виконання внутрішніх вимог споживачів щодо продуктів харчування.

До кінця 2021 року відсоток задоволених клієнтів знизився на 3%, рівень безпеки компанії знизився на 3%. Крім того, важливо визнати, що незадовільний стан енергетичної безпеки України пояснюється наявністю багатьох проблем: велика залежність від зовнішнього імпорту енергоресурсів, невирішеність питань

щодо диверсифікації джерел енергії та їх постачання, недостатнє використання внутрішніх енергоресурсів, низький рівень ефективності використання палива та енергії, повні темпи впровадження енергозберігаючих технологій та ін.

Значення рівня зовнішньоекономічної безпеки протягом 2020-2021 років залишилося незмінним на рівні \$44,5 млрд, що призвело до наявності невирішених проблем у сфері міжнародного співробітництва на суму \$24,5 млрд.

2.2 Оцінка стану економічної безпеки України за міжнародними рейтингами

Існує ряд міжнародних індексів, які оцінюють рівень економічної безпеки країн, зосереджуючи увагу на таких аспектах, як макроекономічна стабільність, інституційна спроможність, рівень корупції та інвестиційна привабливість:

1. World Digital Competitiveness Ranking (WDCI) оцінює конкурентоспроможність країн на основі інституційної якості, макроекономічної стабільності, інновацій, ефективності ринку праці та фінансового сектору. Він допомагає оцінити економічну стабільність і спроможність країни захищати свою економіку від зовнішніх та внутрішніх ризиків.

2. Global Peace Index (GPI) оцінює рівень миру в країні, зокрема соціально-політичну стабільність, економічні втрати через конфлікти та рівень насильства. Економічна безпека безпосередньо залежить від стабільності та рівня мирного життя в країні.

3. Corruption Perception Index (CPI) оцінює рівень сприйняття корупції в державних установах. Високий рівень корупції підриває економічну безпеку країни, зменшуючи інвестиційну привабливість та ефективність державного управління.

4. Global Financial Stability Report (GFSR) аналізує стан глобальної фінансової системи та оцінює ризики для фінансової стабільності окремих країн. Зміцнення фінансової стабільності є важливою складовою економічної безпеки.

5. Economic Freedom Index - індекс вимірює економічну свободу країни на основі таких показників, як права власності, державне регулювання, податковий тягар та свобода торгівлі. Країни з високим рівнем економічної свободи мають сильніші інституції та вищу економічну безпеку.

Міжнародні індекси економічної безпеки, такі як Global Competitiveness Index, Corruption Perception Index, Global Financial Stability Report (GFSR), Economic Freedom Index та інші, забезпечують комплексну оцінку макроекономічної стабільності, інституційної спроможності та соціального добробуту. Вони допомагають країнам і міжнародним організаціям відстежувати ризики та вживати відповідних заходів для підвищення економічної безпеки.

Отже, оцінимо економічну безпеку України за міжнародними рейтингами в динаміці за 2021 -2023 рр. в табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Оцінка економічної безпеки України за міжнародними рейтингами в динаміці за 2019 -2023 рр.

Показник	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.
World Digital Competitiveness Ranking (WDCI), позиція	60/150	58/150	60/150	58/150	54/150
Global Peace Index (GPI) , позиція	150/163	147/163	134/163	143/163	157/163
Corruption Perception Index (CPI) , позиція	126/180	117/180	122/180	116/180	104/180
Economic Freedom Index, позиція	147/180	113/180	113/178	130/180	130/180

Примітка. Джерело: [55], [56], [57], [58]

Дані World Digital Competitiveness Ranking (WDCI) свідчать про поступове покращення позицій України в цифровій конкурентоспроможності [55].

Динаміка позицій України за Global Peace Index (GPI) свідчить про значне погіршення рівня миру в Україні, особливо після 2022 року, коли країна зазнала повномасштабного вторгнення Росії. Загалом, з 2019 по 2023 рік Україна втратила 7 позицій у GPI, що відображає зростання рівня насильства та конфліктів у країні

[56]. Глобальний індекс миру 2024 показує, що світ стоїть на роздоріжжі. Без узгоджених зусиль існує ризик сплеску великих конфліктів. Зараз існує 56 конфліктів, найбільше з часів Другої світової війни. Вони стали більш міжнародними з 92 країнами, залученими в конфлікти за межами своїх кордонів, найбільше з моменту заснування GPI. Зростання кількості незначних конфліктів збільшує ймовірність більших серйозних конфліктів у майбутньому. Наприклад, у 2019 році Ефіопія, Україна та Газа були визначені як незначні конфлікти.

Дані Corruption Perception Index (CPI) [57] свідчать про поступове покращення позицій України в індексі сприйняття корупції, зокрема, з 2022 по 2023 рік країна піднялася на 12 місць, збільшивши свій бал на 3 пункти.

У рейтингу економічної свободи [58] на основі даних від 2022 року Україна зайняла 150-те місце, опустившись зі 113-го місця 2021 року. Показники містяться на сайті Інституту Фрейзера.

Хоча рейтинг опублікований в жовтні 2024 року, він побудований на звітності за 2022 рік та порівнює 165 країн.

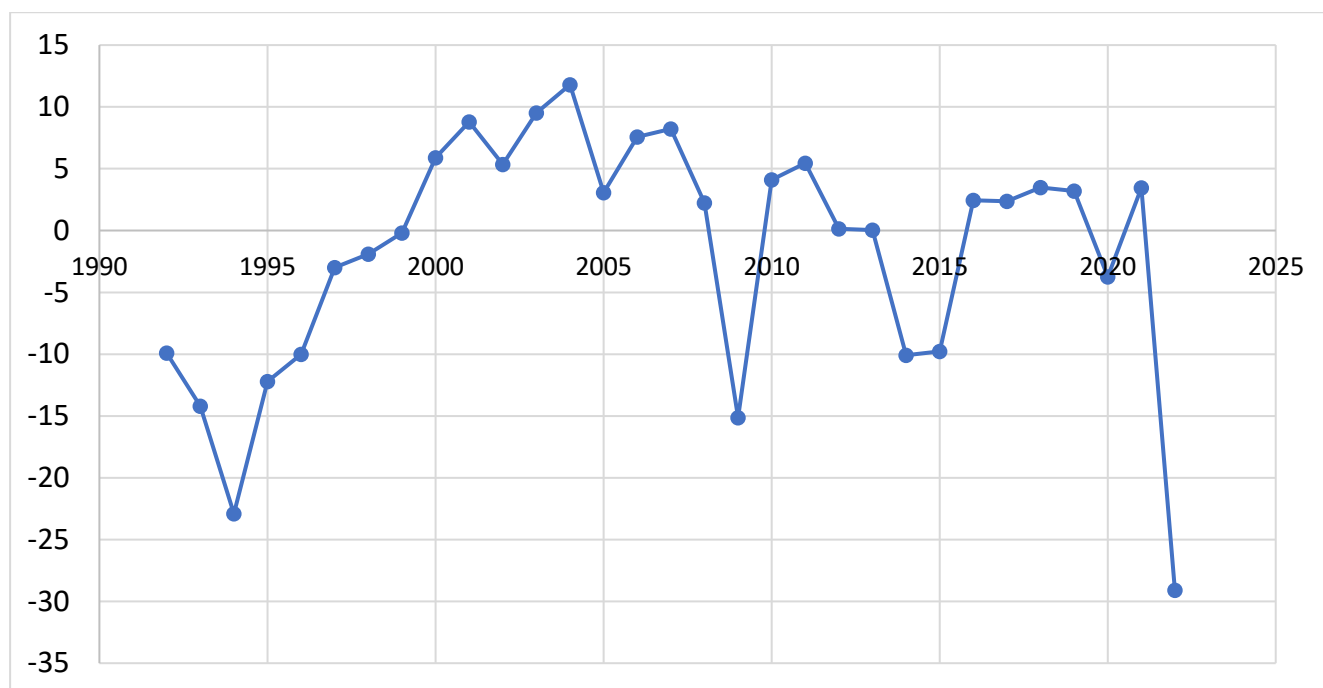
Відтак, Україна набрала 5,05 балів 10-ти можливих і зайняла червоний сектор серед країн, які мають найнижчий рівень економічної свободи. Україна в нинішньому рейтингу абсолютний рекордсмен за падінням – мінус 0,94 бали через російську агресію.

Аналіз приросту валового внутрішнього продукту (ВВП) України за період 1992–2023 років показує значні коливання, зумовлені різними економічними, політичними та соціальними факторами (рис. 2.3).

1992–1999 роки відзначено падінням економіки: після здобуття незалежності в 1991 році Україна пережила глибоку економічну кризу. ВВП країни скорочувався щорічно, досягнувши найнижчого рівня в 1999 році. Це було зумовлено переходом до ринкової економіки, гіперінфляцією та політичною нестабільністю.

Період економічного зростання припав на 2000–2007 роки. З 2000 року економіка України почала відновлюватися. Протягом восьми років спостерігалось стабільне зростання ВВП, що було результатом економічних реформ, зростання

експорту та підвищення внутрішнього попиту. Однак у 2008 році світова фінансова криза призвела до спаду економіки.

Рис. 2.3. Зростання ВВП України за 1992 – 2023 рр. (річний), %

Примітка. Джерело: [59]

Економічні труднощі та політичні зміни відзначено у період 2008–2014 років. Після фінансової кризи 2008 року економіка України відновлювалася, але знову зіткнулася з труднощами у 2014 році через політичні зміни, анексію Криму та конфлікт на сході країни. Ці події призвели до економічного спаду та зниження ВВП.

2015–2019 роки характеризувалися як «Відновлення та стабільність». З 2015 року економіка України почала поступово відновлюватися. ВВП зростав завдяки економічним реформам, підтримці міжнародних партнерів та зростанню експорту.

Пандемія COVID-19 та економічні виклики припали на період 2020–2022 років. У 2020 році пандемія COVID-19 призвела до економічного спаду в Україні, однак у 2021 році спостерігалось відновлення економіки зростанням ВВП на 3,4%.

2022 рік: військовий стан. У 2023 році, у період продовження військової агресії, економіка України продовжила стагнацію.

Приріст ВВП України за 1992–2023 роки відображає складний шлях економічного розвитку країни, з численними викликами та періодами зростання. Незважаючи на труднощі, Україна продовжує рухатися вперед, прагнучи до стабільності та процвітання.

Сьогодні ми обговорюємо значення економічної безпеки в контексті аналізу ВВП. Економічна безпека є однією з недоліків складових національної безпеки, тому вимірювання її ступеня є економікою. Складовими економічною безпекою є зайнятість, населення, енергія, іноземні гроші, інвестиції та інновації, а також соціальна та фінансова стабільність. На нашу думку, економічна безпека держави має включати компоненти, характерні для економічних процесів і пов'язаних з ними явищ, такі як інвестиційно-інноваційна, фінансова, зовнішньоекономічна, продовольча та енергетична безпека. Висновки. Значні бюджетні дефіцити, військовий конфлікт у східній частині України та анексії Республіки Крим, які є серйозними структурними проблемами, а також наявність прозорості в державному управлінні призвели до висновку про негайне рішення було необхідно. Першочерговим завданням має бути макроекономічна стабільність збереження фінансового сектора. Це має супроводжуватися фундаментальними структурними змінами, які б прискорили економічне зростання.

Оскільки Україна переживає складну політичну та економічну необхідну шкоду, для збереження ВВП країни ухідна державна політика, яка потребує здійснення значних структурних змін. Ми вважаємо, що уряд України повинен дотримуватися жорсткої фіскальної стратегії та підтримувати політику плаваючого курсу валюти. Країні також необхідно провести реформи в газовому секторі, звільнити бізнес від регулювання, мати прозору систему державних закупівель. Уряд має мінімізувати втратний вплив бюджетної стабільності на економічну діяльність. Це необхідно:

- 1) намагатися знайти кошти для досягнення результатів інфраструктурних заходів, зокрема через пільгове фінансування;

- 2) максимально сприяти розвитку підприємництва;

3) створити достатні банківські інструменти для фінансування нових проектів.

4) максимально збільшити підтримку експортної діяльності шляхом інформаційної, технічної та правової підтримки самих експортерів, шляхом просування малого та середнього бізнесу на зовнішніх ринках, а також створення систем експортного кредитування та страхування.

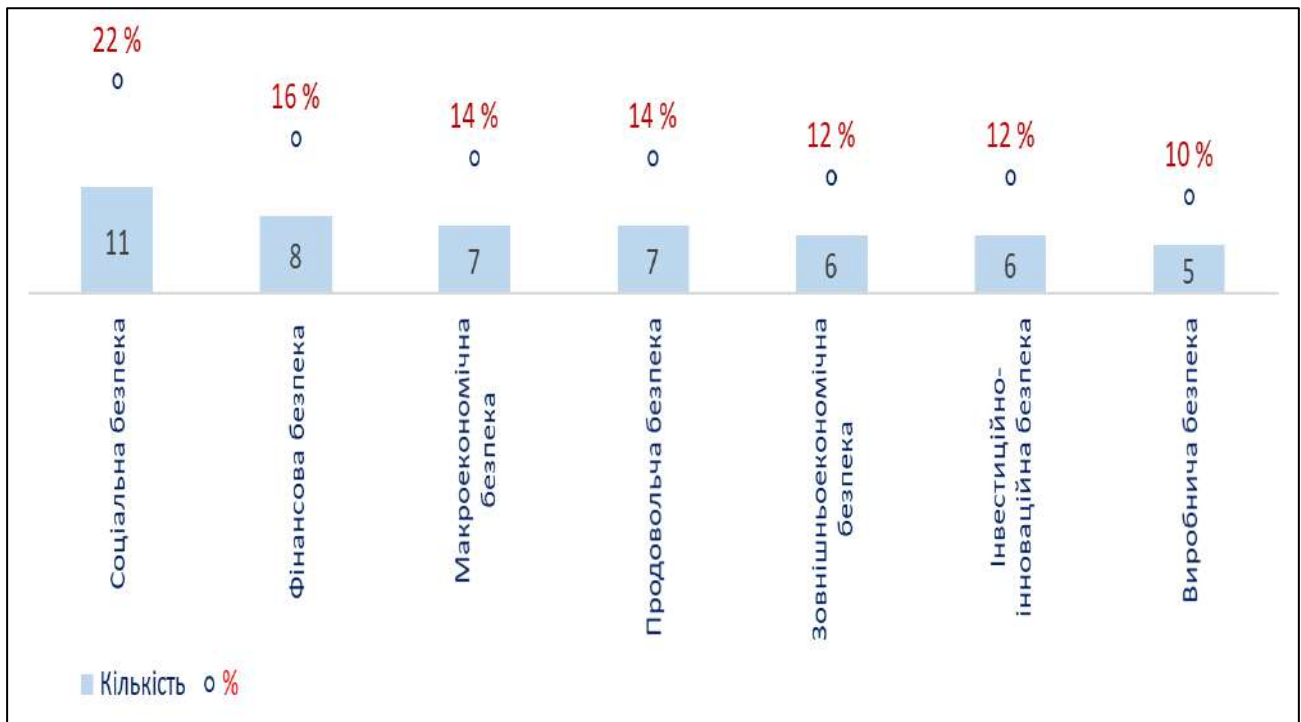
2.3 Аналіз викликів та загроз економічній безпеці України

Вирішальне значення для стратегічної ефективності економічної політики держави в економічній сфері має економічну безпеку, здатність національної економіки зберігати стабільність і невразливість внутрішніх і зовнішніх загроз. Як внаслідок постійного аналізу рівнів і загроз економічній безпеці в цілому та її складових залишається актуальним, незважаючи на те, що він розширюється та посилюється повномасштабною агресією Російської Федерації проти України, це посилює його важливість.

Під час повномасштабного конфлікту економічна безпека України базувалася насамперед на резервах і запасах міцності, накопичених у довоєнний період, оперативного об'єднанні сили суспільства на місцевому та регіональному рівнях, самоорганізації та солідарності: громадяни країни перед обличчям загрози російської агресії рухалися шляхом надання безпрецедентної міжнародної допомоги.

Перелік небезпек формується на основі принципів репрезентативності (включаючи показники, що впливають із Стратегії економічної безпеки України на період до 2025 року, затвердженої Указом Президента України від 11 серпня 2021 року. Експертами працюють інші фактори, які мають суттєвий вплив на ступінь економічної безпеки, а також також офіційною статистикою, яка регулярно доступна (остання з яких є №347/2021 [60]). Компоненти соціальної та харчової безпеки розглядалися як частина оцінки загрози економічній безпеці, після часу війни, вони мають суттєвий вплив на стан економіки через підключення їх до

оцінки відповідних стратегій (розвиток продовольчої сфери стратегії безпеки не була завершена (рис.2.4).

Рис. 2.4. Розподіл небезпек і викликів економічної стабільності, визначений експертами, розбитий на складі, кількість та відсотки

Примітка. Джерело: [61]

Експерти пропонували загрози їх впливу та ймовірності їх виникнення у воєнний час. Потім був проведений розподіл. Карту ризиків для економічної безпеки України за принципом «Ймовірність/Вплив» проілюстровано на малюнку 2.5.

Вплив (рівні)	Катастрофічний (5)				(6)	
	Значний (4)			3 (1)	28 (15) 1 (5)	
	Помірний (3)			11 (5)	7 (12)	
	Низький (2)					
	Незначний (1)					
		Малоймовірна (1)	Віддалена (2)	Помірна (3)	Ймовірна (4)	Максимальна (5)
Ймовірність (рівні)						

Рис.2.5. Розподіл загроз економічної стабільності у 2022-2023 роках, за ймовірністю та впливом

Примітка. У дужках показано значення 2022 року. Джерело: [61]

2023 рік – рік складної економічної безпеки в Україні. І паралельно з попереднім періодом (весна 2022 року) поточна оцінка має нижчий ризик загрози економічній безпеці. Це можна пояснити тим, що експерти відразу оцінили результати своїх спостережень щодо зусиль держави та рішення управління бізнесом, що призвело до різноманітних видів діяльності та бізнес-моделей, відповідних умов щодо війни, ці також відновили (за можливості) господарської діяльності, і хоча вони б частково компенсували втрату іншої сфери, вони все одно мали забезпечити економічну безпеку держави.

Результати розташування ризиків показали, що одна загроза (2%) потрапила в найнебезпечнішу зону - червону - зону, 49 загроз (16% усіх загроз) були в середньому спектрі від низького (42%) до високого (56%) ризику. Крім того, переміщення найнебезпечніших (10) позицій минулого року з червоної (найнебезпечнішої) до помаранчевої (середньої) зони призвело до значного зниження ризику економічної безпеки України.

Крім того, концентрація небезпек у жовто-помаранчевій (середній) зоні ризику у 2023 році означає, що для знищення настання негативного прогнозу необхідними умовами є швидке відновлення економічної динаміки та збереження частоти та обсягу зовнішньої винагороди на рівні не нижче попереднього року. Одна небезпека, яка є до найвищої категорії ризику, і великий небезпек (28), які пропускають до помаранчевої (середньо-високої) категорії ризику, демонструють необхідні більш агресивні дії для вирішення накопичених фінансово-економічних проблем і запобігання їх подальшому розвитку. в більш небезпечну зону.

Узагальнений висновок розподілу загрози економічної безпеки за впливом та ймовірністю виникнення у 2023 р. зведено в табл.1. Додаток Б. Показник значного дефіциту бюджету в державі продовжує перебувати в найбільш небезпечній зоні, хоча виявлення масштабів впливу цього фактора на економічну безпеку у 2023 році зменшилось.

Експерти визначили найбільші загрози економічної безпеки в помаранчевій зоні як ті, які найбільш вразливі до руйнівних наслідків війни (зменшення

отриманої робочої сили, фізичні та/або фінансові збитки для вихідних ресурсів, а також логістичні проблеми), а також як ті, які пов'язані зі здатністю швидкого відновлення та потенціалом оперативної деградації дисбалансів, які є результатом війни), а також невизначеності, які забезпечують через повномасштабну військову вторгнення Російської Федерації в Україну (неможливість ведення господарської діяльності на значних територіях, небезпека та невизначеність у ході логістики тощо).

У цю зону ризику входить виявлення про небезпеки, пов'язані з падінням промислового та експортного потенціалу, а також фінансові та інвестиційні питання, які також пов'язані з цими подіями (табл. 2 додатку Б).

Крім того, експерти показали високу стурбованість зростанням дефіциту держбюджету та збільшенням державного боргу та витрат на його обслуговування, яке є прямими наслідками довготривалої війни, що має високу інтенсивність, а також як фактори, що мають суттєвий негативний вплив на економічну безпеку України в довгостроковій перспективі.

Макроекономічна безпека, на думку експертів, залишається під впливом таких загроз: зниження трудового потенціалу через інтенсивну міграцію населення, значну частку внутрішньо переміщених осіб (ВПО), втрату цивільного населення через війну, а також зростання індексу споживчих цін.

Фактори соціального забезпечення мають значний вплив на економічну безпеку, це пов'язано з негативними очікуваннями, пов'язаними зі значними зниженням соціально-економічного статусу вразливих верств населення, втратою можливостей працевлаштування та підвищення диспропорцій на ринку праці. Крім того, залишається значною ймовірність погіршення умов життя значних верств населення внаслідок руйнування житлового фонду та іншої інфраструктури.

Щодо безпеки промислових процесів, на відміну від оцінок попереднього року, ситуація дещо покращилася. Вся ще актуальна проблема промислового виробництва, на думку респондентів, втратила свою актуальність, що пояснюється очевидним прогресом спільних зусиль держави та компаній щодо сприяння бізнесу, зменшення дефіциту електроенергії та перевезення. Крім того, хоча

ймовірність значного зниження промислового виробництва у 2023 році містилася в бік нижньої зони, ситуація залишається надзвичайно напруженою. На думку респондентів, особливу увагу слід звернути на запобігання загрозам закріплення в структурі частки низькотехнологічних і сировинних товарів, а також посилення незалежності внутрішнього ринку від імпортних товарів.

Збереження тиску на економічну безпеку іноземних держав також пов'язане із загрозою безпеці виробництва та інвестицій. Протест турбулентності логістичних шляхів у поєднанні з можливістю нової блокади та військовою нестабільністю не сприяє розвитку сфери, і, як внаслідок, безпека зовнішньоекономічної діяльності у 2023 році не гарантована. Найбільшу загрозу зовнішньоекономічної безпеки експерти вважають втратою експортного потенціалу через руйнування потужностей для виробництва та негативне сальдо зовнішньої торгівлі.

Дві загрози для продовольчої безпеки в помаранчевому регіоні, пов'язані зі значними фінансовими та матеріально-технічними втратами, потребують сільгоспвиробників, а також негативними очікуваннями щодо матеріально-технічної допомоги в майбутньому.

Очікувана фінансова стабільність у 2023 році й надалі буде суттєвою частиною забезпечення економічної безпеки. Високі ризики, пов'язані з державними фінансами, вимагаючими постійної уваги громадських організацій, насамперед, до питань забезпечення фінансової ефективності держави (напр.

Виділення складової інвестицій та інновацій в опитуванні 2023 року. (у попередньому періоді інформація щодо цієї теми була майже повною, тому дослідження не проводилися) В результаті було отримано розуміння основних умов для відновлення інвестицій та інновацій в умовах війни. Експерти відраховують інвестиційно-інноваційну складову до значного ризикового сектору, це може відзначити високі вимоги до забезпечення безпеки інвестиційно-інноваційної діяльності на основі створення та реалізації спеціалізованого плану дій з урахуванням особливостей військовий період часу. Врахування обмеження фінансових ресурсів держави щодо додаткових інвестицій у наукову діяльність,

забезпечення фінансової підтримки науково-тановаційної діяльності зумовлює необхідність посилення координації між відомствами та розширення можливостей участі іноземних інвесторів.

Менша кількість загроз економічної безпеці (21) розташована в жовтій зоні, що зумовлено передусім несприятливим впливом тривалої російської агресії на економічну безпеку (табл. 3 додатку Б).

Багато ризиків, пов'язаних із цією зоною, мають соціальний характер (6), які пов'язані зі значним зростанням боргу, зменшенням доходів, зайнятості та чисельності населення, а також виїздом великої кількості громадян України за кордон. Недостатня сприятливість держави в умовах війни підтримує достатній обсяг і якість соціального забезпечення, насамперед у прикордонних регіонах, регіонах, які вже охоплені конфліктом, суттєво ризики соціального захисту, зокрема через виїзд значної частини населення. кількість громадян з дітьми за кордоном.

Під час конфлікту в Україні значно посилилася демографічна ситуація, яка призвела до довгострокових негативних наслідків для всіх складних економічної безпеки, вирішення демографічних питань потребує планування та вжиття заходів як у коротко-, так і в середньостроковому періоді, т.к. а також стратегічну перспективу. У майбутньому рішення щодо репатріації громадян з-за кордону будуть змінені, включно з діями уряду щодо сприяння доходам і зайнятості населення, ці питання наразі слід приділити найбільшу увагу на національному рівні.

Для забезпечення продовольчої безпеки (5) забезпечується коротко- та середньострокові дії, які передусім пов'язані з відновленням інфраструктури, пов'язаної з сільським господарством, переробкою та зберіганням сільськогосподарської продукції та продуктів харчування, а також експортом сільськогосподарської продукції. , обладнання та фінансова допомога для діяльності аграрного бізнесу. Крім того, завдяки тривалим діям, спрямованим насамперед на створення продовольчих резервів та покращення фінансової та фізичної доступності продуктів харчування для населення.

Загрози фінансової стабільності (3) у жовтій зоні пов'язані зі сприятливістю держави підтримка стабільності під час війни, а також забезпечення продовження реформ, які підвищують довіру громадян і бізнесу. Стан банківської системи все ще знаходиться в районі прийнятого військового законодавства ризику, але на цьому все одно потрібно буде реагувати НБУ швидким реагуванням і мінімізувати шкоду від випадкових ситуацій.

Ризики жовтої зони щодо макроекономічних (2), зовнішньоекономічних (2) та інвестиційно-інноваційних (3) у першу чергу виходять від стабільності безпекової та економічної ситуації в Україні, що посилює довіру підприємців та інвесторів.

Висновок до розділу 2

Масштабний конфлікт між Росією та Україною негативно впливає на економічну стабільність країни. Крім того, Україна зможе зберегти макроекономічну стабільність, а також покращити попередні оцінки економічного зростання. Прогнозовано у 2022 році зниження ВВП становило 29,1 відсотка, свідчать останні дані Державної служби статистики України. інфляція все ще обмежена процесом, а стабільність гривні все ще гарантована. Бюджет держави наповнюється в передбачених межах. Цьому сприяє професійна робота Уряду та Верховної Ради України, Національного банку України, системна допомога міжнародним партнерам, висока адаптивність бізнесу та населення. Усе це сприяло економічному збереженню фронту та подальшому руху України до перемоги. Показники економічної стабільності та адаптації суб'єктів до руйнівних наслідків війни дозволили з обережним оптимізмом прогнозувати помірне покращення стану економічної безпеки у 2023 році.

Проведене експертне опитування показало, що стан економічної безпеки стабілізувався в умовах повномасштабного конфлікту, який триває вже понад рік. Експерти вважають, що в довгостроковій перспективі в Україні очікується середньострокова стабільність економіки. Загальний консенсусний ступінь щодо

усвідомлення ризиків значно погіршився. Для певної небезпеки ймовірність важкого результату зменшилася і наразі значно від значної до більшої залежно від компонентів. З нашої точки зору, така еволюція експертних оцінок показує той факт, що основне джерело збитків у спричинених військовим подіям, які загрожують найбільшому ступеню економічної безпеки, вже виникло, а економіка продемонструвала достатній рівень гнучкості та стійкості. Проте ймовірність підвищення глибини ризику в базових сценаріях, які розглядаються експертами, є скромною. На думку, на даний момент важливо не піддаватися утилітарній філософії «нарощення» раніше накопичених резервів і коштів, натомість важливо зосередитися на відновленні економічної динаміки, покращенні витрачених фінансових і матеріальних ресурсів, підвищеній стійкості.

Крім того, державна небезпека знаходиться в помаранчевій зоні, в цьому регіоні створення та реалізація планів щодо зниження ризиків має важливе значення. Опитування демонструвало коригування очікувань щодо оцінки воєнних ризиків та сприятливості національної економіки протистояти цим ризикам, що дозволило зробити висновок, що підвищить ефективність експертів з економічної безпеки прийняти рішення щодо економічної безпеки призведе до більшої міри підтримки політики. Крім того, наступне підвищення очікуваного покращення економічної безпеки призвело до більшого ступеня консенсусу щодо необхідності цієї політики.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

3.1 Заходи щодо підвищення економічної безпеки країни

На сучасному етапі глобалізації та інтернаціоналізації економічних відносин питання забезпечення економічної безпеки набуває першочергового значення для всіх країн світу.

Глобальні процеси глобалізації, вибір європейського шляху розвитку, активізація міжнародних економічних зв'язків щодо інтеграції національної економіки у світ, входження до провідних організацій економічного та торговельного спрямування, створення національної бізнес-моделі, необхідної для підвищення ефективності промислового виробництва та здатної справлятися з кризовими ситуаціями, про це йтиметься в наступному розділі.

У зарубіжній та вітчизняній літературі численні підходи до розуміння поняття економічної безпеки держави, які базуються на таких характеристиках:

- стабільність і послідовність, стійкість внутрішніх і зовнішніх небезпек, під якими розуміємо компактність і надійність складових економічних систем, послідовність економічного розвитку в державі, стійкість до стримування і зведення нанівець дестабілізуючих загроз - чинників;

- економічна незалежність, яка передусім описує здатність будь-якого економічного суб'єкта приймати стратегічні рішення щодо економічних і політичних сил, які ведуть до розвитку, здатність використовувати національні конкурентні переваги для підтримки стабільності та прогресу;

- розмноження і зростання. Ця риса дозволяє створити умови для ефективної економічної політики та розширеного самовідтворення, що має вирішальне значення для конкурентоспроможності національної економіки на світовій арені.

- національні цілі. Ця ознака визначає здатність національної економіки захистити національні економічні інтереси.

На нашу думку, найбільш точним визначенням цього поняття є таке: економічна безпека держави – це особлива форма економіки, яка досягається стабільними, легітимними методами протидії загрозі внутрішнього та зовнішнього вторгнення, ці методи забезпечують стабільність економічної системи.

Як задокументував М. Єрмошенко, ідея «економічної безпеки» виводиться з таких принципів:

- економічна незалежність - здатність розробляти та здійснювати власну економічну політику, а також визначати та реалізовувати національні економічні цілі, здатність контролювати національні ресурси та власність, здатність залучати капітал на свою територію та здатність брати участь у міжнародній економіці та ринку праці. Очевидно, що через міжнародний розподіл праці та глобалізацію економічної автономії не є абсолютною.

- довгострокова стабільність національної економіки - злагодженість і надійність економічної системи в цілому та всіх її складових, здатність держави захищати всі форми власності, створення державних гарантій підприємництва, стимулювання чи подолання дій факторів, що негативно впливають на економіку.

- здатність до економічної самостійності - здатність економічної системи країни до довгострокового сталого зростання та розширення економічного, трудового та інтелектуального потенціалу країни, конкурентоспроможності національної економіки в міжнародних економічних відносинах;

- високий ступінь економічної самодостатності - забезпечення його природними, фізичними, фінансовими, інтелектуальними, безпечними ресурсами або замінниками його імпорту.

- виходять від обов'язків економічного зростання - ступінь залежності економічної безпеки від внутрішніх і зовнішніх чинників на даному етапі розвитку економіки та національних інтересів у цей період.

Серед теоретичних складових економічної безпеки першочергове значення має класифікацію її складових елементів. Науковець О. Скорук виділяє такі складові економічної безпеки [90]:

- внутрішні складові економічної безпеки: сировинна, енергетична, фінансова, військово-економічна, технологічна, продовольча, соціальна, демографічна, екологічна, внутрішня та зовнішня;

- економічна безпека в зарубіжних країнах: експорт та імпорт.

Стратегія національної безпеки України зосереджена на двох напрямках, які пов'язані зі зменшенням негативних наслідків глобалізації для економіки – мінімізація негативних наслідків глобалізації для економіки та запобігання невідстежуваному потоку капіталу з України, а також оптимізація зовнішнього боргу країни. структура і об'єм.

Проте найбільші небезпеки глобалізації полягають наступні загрози економічній безпеці держави:

1. Нестабільність світової фінансової системи, що супроводжується незбалансованістю розподілу світової торгівлі та інвестицій між найбільшими економічними центрами світу.

2. Зростання популярності продуктів, послуг і товарів у всьому світі.

3. Поширення кризових явищ.

4. Зростання передових країн планети.

5. Ресурси обмежені для розширення розвитку.

У контексті вищезазначених проблем, пов'язаних з глобалізацією, та з підвищенням економічної безпеки України обговоримо основні небезпеки, пов'язані з територією нашої країни. Загрози, на нашу думку, слід розглядати як сукупність явних або наявних явищ і подій, які негативно впливають на функціонування та розвиток економіки, політики та суспільства, включаючи нездатність задовольнити основні потреби населення або держави в цілому.

Внутрішніми загрозами економічної стабільності України є [87]:

- низька технологічність можливостей галузей, висока собівартість продукції, низька якість продукції і, як наслідок, низька конкурентоспроможність національної економіки.

- втрата значної частини науково-технічного потенціалу, завоювання важливих позицій у сфері науково-технічного прогресу;

- спотворена структура виробництва; викорінення потенціалу до розмноження;

- неефективність управління державою соціально-економічними процесами тощо.

Основними зовнішніми небезпеками є [87]:

- Залежність України від імпортних товарів різного типу, включаючи стратегічні, енергоносії, комплектуючі до машин, продукти харчування.

- висока або недостатня структура експорту;

- Фінансова, організаційна та інформаційна складові інфраструктури, яка підтримує конкурентоспроможність українського експорту, перебувають у народному стані.

- неврегульованість вивільнення інтелектуальних і трудових ресурсів за кордон;

- недостатній експорт і перевірка контролю за валютою, недосконала митна політика; низький рівень розвитку транспортної інфраструктури зовнішньої торгівлі.

Як внаслідок зростання потенціалу нестабільності соціально-економічного розвитку України, спричиненого зовнішніми та внутрішніми чинниками, а також забезпеченням імплементації європейських принципів щодо освоєння космосу, децентралізації влади та створення об'єднаних територіальних громад, визнання високого технологічного, економічного і соціального потенціалу країни, необхідно досліджувати пріоритетні напрями з підвищення економічної безпеки країни.

З огляду на це, першим кроком є висвітлення основних проблем, пов'язаних з економічною безпекою, ці проблеми мають бути присутніми в першу чергу. погодитися із наступними зауваженнями О. Скорука, що першочерговими невирішеними проблемами, які зараз є найбільшими гострими, є:

- розповсюдження та загострення економічної кризи в Україні внаслідок збройних інтриг;

- зростання корупції;

- зниження добробуту населення та зростання безробіття;

- посилення тінізації господарської діяльності;
- значне зниження реального ВВП;
- втрата інвестиційної привабливості країни.

Український уряд ставить перед безпекою окрему сферу державної діяльності безпеку країни в цілому. Враховуючи ці фактори, Верховна Рада прийняла закон "Про основи національної безпеки України". У цьому документі визначено, що економічна безпека є складовою національної безпеки, призначення якої є досягненням основних напрямів державної політики:

- підтримання умов, що забезпечують стійке економічне зростання та підвищення конкурентоспроможності національної економіки;
- сприяння прогресу структурних та інституційних змін в економіці, спрямованих на покращення інвестиційного клімату, підвищення ефективності інвестиційних процесів, розвиток наукомістких високотехнологічних галузей;
- посилення антиконкурентної політики; створення практичного механізму регулювання природних монополій у державі;
- подолання «тінізації» економіки шляхом податкової реформи, вдосконалення фінансово-кредитного сектора та припинення міграції капіталу в інші країни, зменшення кількості грошей в обігу та припинення позабанківського розподілу грошей;
- забезпечення збалансованості зростання бюджетного сектору, внутрішньої та зовнішньої безпеки національної валюти, її стабільності, захисту інтересів інвестора та фінансового ринку;
- проведення збалансованої внутрішньої та зовнішньої боргової політики;
- забезпечення енергетичної безпеки шляхом сталого розвитку та функціонування паливно-енергетичного комплексу, включаючи послідовну та активну реалізацію політики енергозбереження та диверсифікації енергопостачання;
- підтримання продовольчої безпеки. Мета такої політики – запобігти наповненню внутрішнього ринку неякісною продукцією, яка може негативно впливати на національного виробника, населення та навколишнє середовище;

- розширення участі України в міжнародному підрозділі праці, розвиток потенціалу високотехнологічного експорту, посилення їх інтеграції в та світову економіку, участь у міжнародних фінансово-економічних організаціях;
- недопущення незаконного використання бюджетних коштів і державних ресурсів та перетікання їх у тіньову економіку;
- контроль за обміном товарів і послуг, спрямований на збереження результатів переваг України та захисту вітчизняного виробника;
- боротьба з незаконною економічною діяльністю, гонитва за контрольованими фінансовими, інтелектуальними, фізичними та іншими ресурсами.

Ми погоджуємося з висновками Левчука О.В. [89], які полягають у тому, що економічна безпека має відповідати двом вимогам:

- захист економічної самостійності країни, здатності прийняти рішення, пов'язане з розвитком економіки;
- потенціал для збереження досягнутого рівня життя та подальшого його підвищення.

Проаналізувавши основні проблеми економічної безпеки України та врахувавши основні умови, яких необхідно дотримуватися у ході її досягнення, пропонуємо такі заходи підвищення економічної безпеки:

- зміцнення цілісності та самостійності держави у сфері економіки;
- подальше реформування економіки та суспільства;
- більш повне за діяння ринкових механізмів та особливо підвищення інвестиційної привабливості України;
- забезпечення умов для зростання економіки шляхом стабілізації виробництва та надання необхідної допомоги бізнес сектору;
- забезпечення структурної перебудови економіки шляхом переходу на інноваційні моделі розвитку;
- реструктуризація та модернізація української економіки у контексті євроінтеграційних процесів;
- реалізація державної стратегії інформатизації технологій;

- реформування системи пенсійного забезпечення, а також податкової та бюджетної системи;
- попередження нелегального обороту тіньового капіталу;
- планомірне кредитування реального сектору економіки та інфраструктурних проєктів;
- збільшення інвестицій у людський капітал, передусім інтелектуальний;
- реалістичність у проведенні соціальної політики та встановленні соціальних стандартів.

Як наслідок, економічна безпека є першорядною для національної безпеки України, яка охоплює всю сферу життєдіяльності країни. Забезпечення економічної стабільності України є невід'ємною частиною основної мети держави і залежить від внутрішніх і зовнішніх факторів. Економічна безпека є однією з восьми складів національної безпеки, яка є пріоритетною в системі забезпечення національної безпеки України та впливає на інші складові. Крім того, три складові національної безпеки, а саме економічна, соціальна та екологічна, є складовими сталого розвитку, забезпечують який час впливають на сталий розвиток як системи національної безпеки, так і країни в цілому.

3.2 Підвищення економічної безпеки держави на основі цифрових трансформацій

Сьогодні в глобалізованому світі зростає значення економічної безпеки. Ось чому країна повинна бути стійкими. У цьому контексті необхідно досліджувати методи та стратегії щодо економічної стійкості будівель, зокрема, шляхом використання інноваційних та цифрових технологій. Виклики сьогодення зумовлюють необхідність використання традиційних методів забезпечення економічної стабільності та запровадження нових підходів, які базуються на швидкому та ефективному здійсненні цифрових трансформацій. Питанням економічної безпеки на території України є негативний економічний клімат, який не сприяє інвестиціям в інноваційні країни. В Україні реалізується багато

технологічних ініціатив, у тому числі пов'язаних із військовою сферою, але, на жаль, мільйони на цих ініціативах заробляють лише за кордоном. Механізм економічної безпеки в Україні розрахований на функціонування до 2025 року. Але в ньому відсутній недолік прогресивних дій, важливо також, що в стратегії економічної безпеки не передбачається повномасштабного впровадження, тому що стратегія не має гнучкості до зовнішніх чинників, які впливають на повноцінну функціональність країни, не враховуючи зміни при цьому розвитку інноваційних в економіці.

Візьмемо, наприклад, успішні зусилля із забезпечення економічної безпеки країни Ізраїль, яка також веде війну, але водночас збільшує свою участь у світовій економіці. Подумайте про переваги економічної безпеки Ізраїлю [15]:

1. Військова промисловість. Наразі Ізраїль буде комплекс, присвячений розробці та виробництву військових потреб, включаючи створення та виробництво військової техніки, електроніки, кіберзахисту тощо. Це полегшує здатність країни виконувати вимоги безпеки, одночасно збільшуючи експорт товарів військового призначення та послуг.

2. Інновації та передові технології. Ізраїль знає свої віддані зусилля в галузі технологічних інновацій і високих технологій. Впровадження передових технологій та розробка нових технологій сприяють зміцненню економіки та підвищенню її конкурентоспроможності в складних умовах.

3. Диверсифікація економіки. Спроби національного уряду спрямовані на підвищення та диверсифікацію економіки. Це зменшує залежність від конкретних галузей, що можуть бути у випадках ситуації, коли конкретні галузі вразливі до війни.

4. Міжнародна координація. відповідно, Ізраїль підтримує тісні економічні, наукові та технічні відносини зі США. Це допомагає обміну технологіями, інноваціями та інвестиціями, які позитивно впливають на стабільність економіки.

5. Стабільність фінансової системи та заощадження. Збереження фінансової стабільності у вирішальний період збереження достатніх фінансових резервів та

ефективного управління бюджетом, щоб реагувати на зміни зовнішнього середовища в економіці.

6. Соціальний захист населення. Важливою складовою забезпечується надання соціальної допомоги населенню під час військових дій. Це включає соціальну систему пільг, медичну допомогу та інші ініціативи, спрямовані на забезпечення безпеки та добробуту громадян.

7. Гнучкість і адаптивність. Ізраїль заохочує гнучкість і адаптивність у всіх сферах життя, включаючи економіку. Це полегшує нашу швидку реакцію на проблеми та зміни під час конфлікту.

Ці заходи полегшують здатність Ізраїлю підтримувати стабільність і прогрес перед обличчям негараздів у військовій сфері.

На прикладі Ізраїлю можна реалізувати такі стратегії забезпечення економічної стабільності України:

1. Допомога в дослідженнях і розробках. Запровадження стимулів для досліджень і розробок, таких як гранти, податкові пільги та інша фінансова підтримка, може сприяти інноваціям і технологічному розвитку в Україні.

2. Створення технопарків. Створення технологічних парків та кластерів інновацій може об'єднати компанії, установи та стартапи та може сприяти обміну ідеями та співпрацею над проектами.

3. зосередитися на кібербезпеці. Зростання сфери кібербезпеки та захисту цифрових технологій може гарантувати безпеку об'єктів та інфраструктури, які мають економічне значення.

4. Диверсифікація економіки. Спроби диверсифікації економіки, особливо шляхом розвитку високотехнологічних галузей, можуть зменшити залежність від конкретних галузей і підвищити стійкість економіки перед обличчям неоднозначності.

5. Союз з глобальним. Переконати міжнародних інвесторів і країн-партнерів у наукових дослідженнях і розробках визнано засобом підвищення економічної безпеки.

6. Освіта та розвиток персоналу. концентрація на цифровому навчанні та професійному розвитку сприяє створенню висококваліфікованого населення.

7. Електронний уряд і цифрова трансформація. Впровадження електронного урядування, процесів цифрової трансформації та надання електронних послуг може підвищити ефективність та прозорість державного управління.

Проведене дослідження дозволяє вивести основні принципи та висновки щодо економічної безпеки України з використанням інноваційних та цифрових технологій:

1. Стабільність економічної безпеки України станом на 2024 рік пояснюється її чутливістю до зовнішніх чинників та погіршенням економічної ситуації, що супроводжує інфляцію та знижує якість життя населення.

2. Сучасний спосіб забезпечення економічної безпеки в Україні не є конфліктним. Це зумовлює створення нової стратегії забезпечення економічної стабільності держави під час війни та післявоєнного відновлення.

3. Це потребує підтримки інноваційних форм бізнесу та інвесторів, створення умов для залучення капіталу в економіку України.

4. Вигідно прийнято ізраїльський підхід до розвитку та підтримки економічної безпеки, що досягається шляхом розвитку інноваційних технологій у різних сферах діяльності, в тому числі у військовій сфері.

5. Інноваційність – досягнення конкурентоспроможності країни, досягнення економічного розвитку країни, забезпечення економічної стабільності.

Підвищення економічної безпеки України на основі інноваційних та цифрових трансформацій є важливим кроком для забезпечення стійкості економіки, адаптації до глобальних викликів та підвищення конкурентоспроможності країни. За результатами проведених досліджень сформуємо систему забезпечення економічної безпеки України на основі цифрових трансформацій (рис. 3.1).

Рис. 3.1 - Система забезпечення економічної безпеки України на основі цифрових трансформацій

Примітка. Джерело: розроблено автором

Забезпечення підтримки стартапів та інноваційних підприємств через програми державного фінансування, гранти та податкові стимули для досліджень і розробок. Це стимулюватиме розвиток нових технологій, які можуть бути використані для підвищення економічної безпеки. Створення національних інноваційних хабів та технологічних парків, де інноваційні компанії можуть

співпрацювати з університетами та дослідницькими інститутами. Це підвищить технологічний потенціал України та сприятиме переходу до економіки знань.

Цифровізація державних послуг через впровадження технологій електронного урядування. Це зменшить бюрократію, покращить прозорість державних структур і підвищить ефективність управління ресурсами, зокрема фінансовими. Проекти, як-от "Дія", вже є позитивним прикладом, але їхній функціонал слід розширювати. Розвиток національної цифрової інфраструктури через інвестиції в інтернет-мережі та цифрові платформи. Це допоможе підключити віддалені регіони до економічної активності та підвищить доступ до цифрових рішень для бізнесу та громадян.

Підвищення рівня кібербезпеки шляхом розробки національних стандартів безпеки для державних і приватних підприємств. Це захистить економічні активи від кібератак, які можуть загрожувати як фінансовій системі, так і ключовим галузям, таким як енергетика та транспорт. Впровадження інструментів штучного інтелекту для моніторингу безпеки та швидкого реагування на загрози. Автоматизовані системи дозволять виявляти та нейтралізувати кібератаки в режимі реального часу.

Модернізація виробництва через впровадження технологій Індустрії 4.0, таких як автоматизація, робототехніка, Інтернет речей (IoT) та штучний інтелект. Це підвищить продуктивність підприємств і їхню здатність адаптуватися до змін на глобальних ринках. Інвестиції в нові галузі високих технологій, такі як відновлювана енергетика, інформаційні технології, біотехнології. Це не лише збільшить експортний потенціал країни, але й створить нові робочі місця в інноваційних секторах.

Впровадження інноваційних фінансових технологій (FinTech) для підвищення доступу до капіталу для малого та середнього бізнесу. Це може включати розвиток цифрових платіжних систем, криптовалют та інших альтернативних фінансових інструментів. Залучення інвестицій через цифрові платформи та спрощення процедури відкриття та ведення бізнесу в Україні.

Цифрові платформи можуть полегшити доступ до міжнародних ринків та залучити інвесторів.

Інвестиції в освіту та навчання цифрових навичок для населення, особливо молоді. Створення програм для перекваліфікації робочої сили з акцентом на інноваційні технології допоможе підготувати економіку до майбутніх викликів і можливостей. Підтримка науково-дослідних установ для розробки нових технологій та інтеграції їх у реальні сектори економіки. Співпраця між науковими установами та бізнесом дозволить створити нові продукти й послуги.

Інвестування в розвиток зеленої енергетики та перехід на використання відновлюваних джерел енергії. Це зменшить залежність від імпорту енергоносіїв і знизить ризики, пов'язані з коливаннями цін на традиційні енергоресурси. Впровадження розумних мереж та енергоефективних технологій у житловому та промисловому секторах. Це сприятиме більш раціональному використанню енергії та зменшить витрати на енергетичну безпеку.

Підвищення економічної безпеки України вимагає комплексного підходу до впровадження інновацій та цифрових технологій. Інвестиції в цифрову інфраструктуру, підтримка інноваційних галузей, розвиток людського капіталу та забезпечення кібербезпеки допоможуть створити стабільнішу й стійкішу економіку, здатну ефективно реагувати на виклики сучасного світу. Реалізація цих підходів підвищить існуючий рівень економічної безпеки в Україні та забезпечить нові шляхи його підвищення.

Висновки до розділу 3

Найбільший негативний вплив на показник економічної безпеки України спричиняють збільшення дефіциту державного бюджету, зростання державного боргу та інфляцію. У результатах можна виділити найбільш суттєві проблеми та загрози, пов'язані з економічною безпекою [9-10]:

1. Зниження економічної активності. Конфлікт призводить до зменшення обсягів виробництва та зменшення кількості ринків збуту через зниження попиту.

Це може призвести до зниження виробництва, зростання безробіття та загального зниження економічної активності.

2. Руйнування інфраструктури. Військові дії призводять до руйнування інфраструктури, що має економічне значення, наприклад доріг, мостів, електростанцій та інших споруд.

3. Погіршення фінансової стійкості. Військові витрати та репарації збільшують бюджетний дефіцит і збільшують загальний борг. Це забезпечує фінансову стабільність країни.

4. Зростання інфляції. Збільшення витрат на військові проекти та відновлення інфраструктури причиною посилення інфляційних сил, що негативно впливає на рівень життя населення та споживчі ціни.

5. Економічна нестабільність. Військові протидії призводять до неоднозначності та ризику, що створює скептицизм у бізнесу та інвесторів. Це зменшує обсяг інвестицій і капіталу, спрямованих на проєкт, що впливає на економічну нестабільність.

6. Соціальні питання. Війна значного зростання соціальних проблем, таких як біженці, безпритульність, зниження якості життя та інші проблеми, які впливають на загальний економічний клімат.

У цьому контексті вкрай важливо звернути увагу не лише на військові аспекти, а й на розробку економічних стратегій та забезпечення стабільності після конфлікту. Ефективне управління ресурсами, стимулювання інвестицій і реформи можуть мати значний вплив на відновлення економічної стабільності країни.

Крім того, важливі проблеми застосування та загрози економічної безпеці на основі інноваційних перетворень економіки [11-12]:

1. Втрата людських ресурсів. Ризик війни може спонукати велику міграцію кваліфікованих спеціалістів, що може призвести до втрачених ресурсів і зниження потенціалу для інновацій.

2. Скорочення витрат. Військові згадки та нестабільна політика можуть відштовхнути інвесторів, які уникають небезпечних ринків. Це може призвести до

зменшення інвестицій і обмеження доступу до фінансових ресурсів, призначених для інновацій.

3. Доступ до ринків обмежений. Міжнародне право та санкції щодо воєнного стану можуть зменшити обсяг торгівлі та негативно вплинути на економіку.

4. Відсутність сприятливих умов середовища для інновацій. Під час війни може виникнути несприятливе середовище для інновацій через перерву наукових досліджень, зменшення фінансування та внутрішнього зв'язку між науковими установами та компаніями.

5. Скорочення системи соціального забезпечення. Військові війська можуть призвести до зменшення соціальної допомоги, що, у своєму разі, у разі зростання соціального стресу та нестабільності в суспільстві.

Щоб подолати ці перешкоди, забезпечити стратегії економічної безпеки, спрямовані на вирішення відповідки, сприяння розвитку економіки та створення сприятливого середовища для інноваційного розвитку [13; 14]. Також важливо залучити міжнародну допомогу та співпрацю з планування сприяння економічній стабільності та зростанню під час війни.

ВИСНОВКИ

Магістерська робота містить теоретичне пояснення, розробляє наукові та методологічні принципи, які є практичними та мають потенціал для покращення системи безпеки країни щодо економічних питань у контексті міжнародної асоціації.

Висновки процесу дослідження є достатніми, щоб зробити наступні висновки.

Економічна безпека є невід'ємною частиною національної безпеки країни, яка в першу чергу складається з технічної, економічної та промислової безпеки. Існує багато визначень, які описують економічну безпеку країни в цілому, виходячи зі специфіки економіки, з різних позицій.

Асоціація економіки України зі світовою економікою призвела до проблем зовнішньоекономічної безпеки, без цієї країни не могла б брати участь у світовій економіці, мати легітимне місце в міжнародному поділі праці, мати систему захисту та протидії глобальним викликам її економічної безпеки, зокрема та національної безпеки в цілому.

Як внаслідок, безпека національної економіки та розвиток глобальної економіки нерозривно пов'язаний із зовнішнім середовищем: еволюцією світової економіки, політичною та економічною ситуацією у світі, а отже, і значенням зовнішньоекономічної безпеки. зростає, що збільшує потребу поглибленого вивчення соціально-економічних процесів і явищ, що забезпечує безпеку зовнішньої економіки та впливає на національну економіку.

Аналіз результатів наукових досліджень фахівців як вітчизняних, так і зарубіжних країн дозволяє зробити висновок, що на сьогодні немає повного розуміння кількості та різноманітності загроз у зовнішньоекономічній сфері. Існують значні розбіжності в методах визначення розмірів та масштабів небезпеки. Однак можна стверджувати, що більшість науковців класифікують економічні (зовнішньоекономічні) небезпеки за місцем їх виникнення: зовнішні та внутрішні. Різноманітність кількості та різноманітність загроз економічній безпеці

пояснюється не тільки складністю їх визначення, а й тим, що кожен автор, залежно від конкретного об'єкта та мети дослідження, зосереджує увагу на найбільш суттєвому аспекті дослідження.

Як результат, проведене вище системне дослідження показало, що зовнішньоекономічну безпеку держави важко досягнути без урахування її зв'язку з більш загальними рівнями – економічною та національною безпекою країни.

Методологія, розроблена Міністерством розвитку та економічної політики України щодо структури ЄБ, включає економічну, фінансову та зовнішню складову. Такими складовими є інвестиційна, науково-технічна, енергетична, виробнича, демографічна, соціальна, продовольча безпека.

Зазначається, що системи безпеки економіки держави повинні складатися як із внутрішньої, так і із зовнішніх складових, які виділяються на підсистеми: - технологічної, комерційної, фінансової складової зовнішньої безпеки; складові внутрішньої безпеки - промислово-технічна, сировинна, енергетична, екологічна, інформаційна складові.

Показано, що економічна безпека держави є системою, яка взаємопов'язана та має взаємодоповнюючі складові (грані). Від безпеки кожної складової залежить висока економічна безпека держави. Крім того, ми вважаємо, що всі розмови, які обговорюють один із вищезазначених компонентів, мають важливу роль і мають бути більш присвячені національній безпеці.

Економічна безпека держави є складним терміном, і вся безпека є похідною від окремих рівнів безпеки, пов'язаних з її компонентами. Як внаслідок, першочерговим завданням держави є забезпечення належного рівня безпеки для кожної складової економіки держави, що призведе до забезпечення економіки держави.

Останнім часом національна економіка перебуває в рецесійному стані, під час якого основний економічний показник має тенденцію до зниження, що має про наявність економічних небезпек як внутрішнього, так і зовнішнього походження та недостатній рівень економічної безпеки України. Як внаслідок, сьогодні доцільно констатувати, що у сфері забезпечення економічної безпеки в

Україні існує багато проблем, про те, що рівень підвищення інтегрального показника економічної безпеки. При оптимальному значенні інтегрального показника 100% найвищий рівень інтегрального показника досягнуто у 2007 р. - 52%, у 2011 р. - 50%, що забезпечено небезпечним рівнем економічної безпеки (розкид 40-59%).

Якщо зосередитися на конкретному рівні економічної безпеки України за компонентами, то також видно, що наприкінці досліджуваного періоду зменшується кількість компонентів.

Кілька міжнародних показників оцінюють ступінь економічної безпеки країни, ці показники зосереджуються на таких аспектах, як інституційна сприятливість, макроекономічна стабільність, рівень корупції та привабливість інвестицій. Дані Всесвітнього рейтингу цифрової конкурентоспроможності (WDCI) повідомляють про те, що з часом цифрова конкурентоспроможність України зростає. Позиції країни за Глобальним індексом миролюбності (GPI) продемонстрували значне падіння рівня миру в Україні, особливо це стосується вторгнення Росії у 2022 рік. Дані Індексу сприйняття корупції (CPI) свідчать про те, що в країні позиції в індексі сприйняття корупції збільшилися, зокрема з 2022 по 2023 рік країна підвищила свій бал на 12 позиціях, що збільшило загальну оцінку країни на 3 бали. У списку країн з найбільшою економічною свободою Україна займає 150 місць, що менше 113 місць у 2021 році. Показники можна знайти на сайті Інституту Фрейзера.

Аналіз зростання валового внутрішнього продукту (ВВП) України за період 1992-2023 рр. демонструє значні зміни, зумовлені надзвичайно економічними, політичними та соціальними складними.

Експерти вважають найбільші небезпеки для економічної безпеки в помаранчевій зоні як ті, які найбільше піддаються руйнівним наслідкам війни (зменшення поточної робочої сили, фізичні та/або фінансові збитки для отримання ресурсів, логістичні проблеми), а також ті, що стосуються здатності до швидкого відновлення та потенціал оперативної слабкості найбільш значущих територій, усі з яких враховуються.).

Економічна безпека має вирішальне значення для національної безпеки України, яка охоплює всю сферу життєдіяльності країни. Забезпечення економічної стабільності України є невід'ємною частиною основної мети держави і залежить від внутрішніх і зовнішніх факторів. Економічна безпека є однією з восьми складів національної безпеки, яка є пріоритетною в системі забезпечення національної безпеки України та впливає на інші складові. Крім того, три складові національної безпеки, а саме економічна, соціальна та екологічна, є складовими сталого розвитку, забезпечують який час впливають на сталий розвиток як системи національної безпеки, так і країни в цілому.

Підвищення економічної безпеки України шляхом інноваційних та цифрових перетворень має вирішальне значення для забезпечення стабільності економіки, подолання глобальних проблем і підвищення конкурентоспроможності країни. Результати дослідження дозволять створити систему забезпечення економічної безпеки в Україні шляхом цифрових трансформацій. Підвищення безпеки економіки України вимагає комплексного підходу до впровадження нових ідей та цифрових технологій. Інвестиції в цифрову інфраструктуру, просування інноваційних галузей, розвиток людських талантів і забезпечення кібербезпеки сприяє більш стабільній і потужній економіці, яка зможе впоратися з викликами сучасного світу. Реалізація цих підходів підвищить існуючий рівень економічної безпеки в Україні та забезпечить нові шляхи його підвищення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білорус О. Г. Глобалізація і національна стратегія України: Монографія / О.Г. Білорус. – К.: ВО «Батьківщина», 2001. – 304 с.
2. Holsti K. Politics in command: Foreign trade as national security policy / K. Holsti // International organization. – Madison, 1986. – Vol. 40, №3. – P. 643–671
3. Ilgen Th. Autonomy and Independence: US – Western European monetary and trade relations, 1958 – 1984 / Th. Ilgen. – Totowa (N.Y.), 1985. – 166 p.
4. Бартіш М. Я. Дослідження операцій. Частина 3: Ухвалення рішень і теорія ігор: підручник / М.Я. Бартіш, І.М. Дудзянський. – Львів: ВЦ ЛНУ ім. Івана Франка, 2009. – 278 с.
5. Загашвили В. С. Экономическая безопасность России / В.С. Загашвили. – М.: Юристъ, 1997. – 240 с.
6. Савин В. А. Некоторые аспекты экономической безопасности России / В.А. Савин // Международный бизнес России. – 1995. – №9. – С. 14.
7. Гутман Г. В. Экономическая безопасность государства и личности / Г.В. Гутман, Ю.Н. Лапыгин, А.И. Прилепский. – Владимир: изд-во: «Прогресс», 1999.
8. Чесноков А. В. Зовнішньоекономічна безпека держави в умовах європейської інтеграції України : автореф. дис. канд. екон. наук : 08.05.01 / А. В. Чесноков; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2006. – 19 с.
9. Яремко Л. А. Глобалізований регіон та зовнішньоекономічна безпека України : теоретико-методологічний підхід : [Монографія] / Л. А. Яремко. – Львів : Видавництво Львівської комерційної академії, 2007. – 524 с.
10. Економічна безпека : навч. посіб. / під заг. ред. З. С. Варналія. – К. : Знання, 2009. – 647 с.
11. Гельвановский М. И. Конкурентоспособность национальной экономики : проблемы статистического сопровождения / М. И. Гельвановский // Вопросы экономики. – 2004. – № 7 – С. 3–15.

12. Звіт про конкурентоспроможність України 2010 : Назустріч економічному зростанню та процвітанню. Опубліковано Фондом «Ефективне Управління» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.feg.org.ua

13. Иванченко В. Общность критериев экономической и государственной безопасности / Владимир Иванченко // Экономист. – 1996. – №5. – С. 3

14. Основы экономической безопасности (государство, регион, предприятие, личность) / под ред. В. А. Олейникова. – М. : ЗАО «Бизнес-школа» «Интел-Синтез», 1997. – С. 12–13.

15. Бельков О. А. Понятийно-категориальный аппарат концепции национальной безопасности / О. А. Бельков // Безопасность. – 1994. – № 3. – С. 91–94

16. Власюк О. С. Теорія і практика економічної безпеки в системі науки про економіку / О. С. Власюк ; Нац. ін-т пробл. міжнар. безпеки при Раді нац. безпеки і оборони України. – К., 2008. – 48 с.

17. Дмитриченко Л. И. История экономических учений : учеб. пособ. / Л. И. Дмитриченко. – Донецк : Китис : ДонГУ, 1999. – 449 с.

18. Ліпкан В. А. Національна і міжнародна безпека : у визначеннях та поняттях : словник-довідник : / В. А. Ліпкан, О. С. Ліпкан – 2-ге вид., доп. і перероб. – К. : Текст, 2008. – 398 с.

19. Методика розрахунку рівня економічної безпеки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.me.gov.ua>

20. Методичні рекомендації щодо оцінки рівня економічної безпеки України / за ред. акад. НАН України С. І. Пирожкова. – К. : НІПІМБ, 2003. – 42 с.

21. Власюк О. С. Система економічної безпеки держави / [О. С. Власюк, А. І. Сухоруков, І. В. Недін та ін.] ; Нац. ін-т пробл. міжнар. безпеки – К. : Стилос, 2010. – 684 с.

22. Моделирование экономической безопасности : держава, регіон, підприємство : [монографія] / За ред. В. М. Гейця. – Х. : ВД «Інжек», 2006. – 240 с.

23. Сухоруков А. І. Методологія оцінки рівня економічної безпеки / А. І. Сухоруков // Вісник КНТЕУ. – 2008. – № 1. – С. 49–55.

24. Богомоллов В. А. Экономическая безопасность : учеб. пособ. / В. А. Богомоллов. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2006. – 303 с.

25. Герасимчук З. В. Економічна безпека регіону: діагностика та механізм забезпечення : [монографія] / З. В. Герасимчук, Н. С. Вавдіюк. – Луцьк : Настир'я, 2006. – 244 с.

26. Олексієнко М. М. Уточнення сутнісних характеристик зовнішньоекономічної безпеки регіону та окреслення пріоритетів її зміцнення / М. М. Олексієнко // Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций : региональный аспект : [сборник научных трудов]. – Донецк : ДонНУ, 2010. – С. 298 – 301.

27. Экономическая безопасность России : общий курс : учебник / под. ред. В. К. Сенчагова. – 2-е изд. – М. : Дело, 2005. – 896 с.

28. Градов А. П. Национальная экономика / Градов А. П. – [2-е изд.]. – СПб. : Питер, 2005. – 240 с.

29. Кирилов В. И. Логика / В. И. Кирилов, А. А. Старченко. – М. : Юрист, 1998. – 256 с.

30. Бочаров В. А. Основы логики / В. А. Бочаров, В. И. Маркин. – М. : Инфра-М, 1998. – 296 с.

31. Стратегія національної безпеки України, затверджена Указом Президента України від 12 лютого 2007 року № 105/2007. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=105%2F2007>.

32. Закон України «Про основи національної безпеки України» від 19.06.2003 № 964 – IV. – (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 20035, № 39, ст. 351) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=964-15>

33. Флейчук М. І. Методичні аспекти аналізу рівня економічної безпеки регіону / М. І. Флейчук, М. Д. Янків // Вісник ЛКА. Серія : Економіка. – Вип. 23. – 2006. – С. 40–47.

34. Предборський В. А. Економічна безпека держави / Предборський В. А. – К. : Кондор, 2005. – 391 с.

35. Чимитова А. Б. Вопросы устойчивого и безопасного развития региона : Учеб. пособие / А. Б. Чимитова, Е. А. Микульчинова. – Улан-Удэ : Изд-во ВСГТ У, 2007. – 216 с.

36. Шатунова Н. Н. Угрозы экономической безопасности государства: сущность, виды, система индикаторов / Н. Н. Шатунова // Вестник ОрелГИЭТ. – 2008. – № 1. – С. 97–106.

37. Фінанси : підручник. / [С. І. Юрій, В. М. Федосов, Л. М. Алексеєнко та ін.] ; за ред. С. І. Юрія, В. М. Федосова. – К. : Знання, 2008. – 611 с.

38. Ковальчук Т. Т. Економічна безпека і політика : із досвіду професійного аналітика / Т. Т. Ковальчук, В. П. Горбулін. – К. : Знання, 2004. – 638 с.

39. Сак Т. Економічна безпека України: поняття, структура основні тенденції / Т. Сак // Інноваційна економіка. – 2013. – № 4. – С. 336–340.

40. Офіційний сайт Державної статистичної служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

41. Shavalyuk L. Slow Out of the Gate. An overview of Ukraine’s new tax system / L. Shavalyuk // The Ukrainian Week. – 2015. – № 8(90). – P. 24–27.

42. Definitions: What we mean when we say “economic security” / International Labor Organization [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ilo.org/public/english/protection/ses/download/docs/definition.pdf>.

43. Bundesamt fur Verfassungsschutz [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.verfassungsschutz.de/en/fields-of-work/economic-security>.

44. Економічна безпека : [навч. посібник] / [О. Користін, О. Барановський, Л. Герасименко та ін.] ; за ред. О. Джужі. – К. : Алерта ; КНТ ; Центр учбової літератури, 2010. – 368 с.

45. Конституційні засади економічної системи України : [монографія] / [В. Устименко, Р. Джабраїлов, В. Кампо та ін.] ; за ред. В. Устименка. – Донецьк : Юго-Восток, 2011. – 219 с.

46. Скорук О.В. Економічна безпека держави: сутність, складові елементи та проблеми забезпечення / О.В. Скорук // Науковий вісник Ужгородського

національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. - 2016. -Вип. 6 (3). - С. 39 - 42.

47. Притула Н.В. Досвід забезпечення економічної безпеки в зарубіжних країнах / Н.В. Притула // Економіка та управління національним господарством: стан, тенденції та перспективи: тези доп. I Міжн. наук.-практ. конф. - Одеса: Пальміра, 2014. - С. 41 - 44.

48. Мельник В.І. Зарубіжний досвід забезпечення економічної безпеки держави (на прикладі країн Східної та Центральної Європи) / В.І. Мельник // Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія: Право. — 2015. — Вип. 1 (2). — С. 50—57.

49. Пугач О.А. Світовий досвід упередження загроз економічній безпеці національної економіки / О.А. Пугач // Науковий вісник Херсонського державного університету. — Вип. 12. (Ч. 3). — 2015. — С. 43—46.

50. Деренуца А. С. Анализ опыта стран Европейского союза в сфере обеспечения национальной экономической безопасности [Електронний ресурс] / Портал: Global international scientific analytical project. — Режим доступу: <http://gisap.eu/ru/node/172>.

51. Осерек А. Economic Security and the European Dream [Електронний ресурс] / Anthony Louis Осерек /Портал: Saint Anselm College. — Режим доступу: <http://www.anselm.edu/Documents/NHIOP/Global%20Topics/2010/Осерекpaper.pdf>

52. The Global Competitiveness Report / К. Schwab // World Economic Forum. — 2019. — 400 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf

53. Цілі сталого розвитку 2016-2030. Представництво Організації Об'єднаних Націй в Україні. [Electronic resource]. Retrieved from <http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholittia/tsili-staloho-rozvytku>.

54. Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс]. –Режим доступу : <http://www.me.gov.ua/>

55. World Digital Competitiveness Ranking (WDCI) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.imd.org/centers/wcc/world-competitiveness-center/rankings/world-digital-competitiveness-ranking/>

56. Global Peace Index (GPI) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.visionofhumanity.org/maps/>

57. Corruption Perception Index (CPI). Transparency International 2024. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.transparency.org/en/countries/ukraine?utm>

58. Economic Freedom Index. The Heritage Foundation, 2024. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.heritage.org/index/>

59. World Development Indicators. The World Bank Group, 2024. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>

60. Стратегія економічної безпеки України на період до 2025 року, затверджена Указом Президента України від 11 серпня 2021 р. № 347/2021 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0048525-21>

61. Економічна безпека України в умовах довготривалої війни. Експертно-аналітична доповідь. К.: НІСД, 2024 – 71 с. – <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2024.08>

62. Валовий зовнішній борг України. НБУ: веб-сайт. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?showHidden=1&art_id=65613&cat_id=4446.

63. ВВП України. Експрес-випуск. Державна служба статистики України: веб-сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

64. Група індексів: ЕМБІ+. Інформаційне агентство Сbonds: веб-сайт. URL: http://www.cbonds.info/ua/rus/index/index_detail/group_id/1/.

65. Стратегічний вибір щодо прискорення та підтримки зростання в Україні. Меморандум з економічного розвитку [Електронний ресурс]. – режим доступу : <http://data.worldbank.org>.

66. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – режим доступу : <http://ukrstat.gov.ua>

67. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>.

68. World Bank Official Site [Електронний ресурс]. – режим доступу: <http://data.worldbank.org>.

69. World Economic Outlook [Електронний ресурс]. – режим доступу : <http://www.imf.org>.

70. World Statistic Research [Електронний ресурс]. – режим доступу : <http://www.worldstat.org>.

71. Про основи національної безпеки України: Закон України від 19.06.2003 №964№IV (із змінами, внесеними згідно із Законом №3200IV від 15.12.2005) [Електронний ресурс]. - Режим доступу: zakon1.rada.gov.ua

72. Економічна безпека: навч. посіб. / З.С. Варналій, П.В. Мельник, Л.Л. Тарангул [та ін.]; за ред. З.С. Варналія. - К.: Знання, 2009. - 647 с.

73. Левчук О.В. Економічна безпека України в контексті глобалізаційних викликів // Економіка і суспільство. - 2017. - Вип. № 8. - С. 59-64.

74. Скорук О.В. Економічна безпека держави: сутність, складові елементи та проблеми забезпечення / О.В. Скорук // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Сер.: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. - 2016. - Вип. 6 (3). - С. 39-42.

ДОДАТКИ

Основні елементи економічної безпеки економіки України

Постанова Верховної Ради України «Про Концепцію (основи державної політики) національної безпеки України» від 1996 року (втратив чинність)	Закон України «Про основи національної безпеки України» від 2003 року (чинний)
<p>Економічні загрози</p> <ul style="list-style-type: none"> - неефективність системи державного регулювання економічних відносин; наявність структурних диспропорцій, монополізму виробників, перешкод становленню ринкових відносин; - невирішеність проблеми ресурсної, фінансової та технологічної залежності національної економіки від інших країн; - економічна ізоляція України від світової економічної системи; - неконтрольований вплив за межі України інтелектуальних, матеріальних і фінансових ресурсів; - криміналізація суспільства, діяльність тіньових структур. 	<ul style="list-style-type: none"> - істотне скорочення внутрішнього валового продукту, зниження інвестиційної та інноваційної активності і науково-технічного та технологічного потенціалу, скорочення досліджень на стратегічно важливих напрямках інноваційного розвитку; - ослаблення системи державного регулювання і контролю у сфері економіки; - нестабільність у правовому регулюванні відносин у сфері економіки, в тому числі фінансової (фіскальної) політики держави; відсутність ефективної програми запобігання фінансовим кризам; зростання кредитних ризиків; - критичний стан основних виробничих фондів у провідних галузях промисловості, агропромисловому комплексі, системах життєзабезпечення; загострення проблеми підтримання в належному технічному стані ядерних об'єктів на території України; - недостатні темпи відтворювальних процесів та подолання структурної деформації в економіці; - критична залежність національної економіки від кон'юнктури зовнішніх ринків, низькі темпи розширення внутрішнього ринку; - нераціональна структура експорту з переважно сировинним характером та низькою питомою вагою продукції з високою часткою доданої вартості; - велика боргова залежність держави, критичні обсяги державних зовнішнього і внутрішнього боргів; - небезпечне для економічної незалежності України зростання частки іноземного капіталу у стратегічних галузях економіки; - неефективність антимонопольної політики та механізмів державного регулювання природних монополій, що ускладнює створення конкурентного середовища в економіці; - критичний стан з продовольчим забезпеченням населення;

<p>Постанова Верховної Ради України «Про Концепцію (основи державної політики) національної безпеки України» від 1996 року (втратив чинність)</p>	<p>Закон України «Про основи національної безпеки України» від 2003 року (чинний)</p>
	<p>- неефективність використання паливно-енергетичних ресурсів, недостатні темпи диверсифікації джерел їх постачання та відсутність активної політики енергозбереження; - "тінізація" національної економіки; - переважання в діяльності управлінських структур особистих, корпоративних, регіональних інтересів над загальнонаціональними</p>

Джерело: [76]

Результати розподілу загроз економічній безпеці за впливом та ймовірністю настання в 2022–2023 рр. за складовими економічної безпеки

ВИДИ БЕЗПЕКИ	Ймовірність / Вплив	
	2023	(2022)
МАКРОЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА		
1. Різкий економічний спад унаслідок згортання ділової активності в умовах війни, неможливості ведення бізнесу в окремих регіонах країни в зоні бойових дій або ризиковій зоні	4/4	5/5
2. Відплив капіталу з економічної території України та релокація бізнесу за кордон	3/3	3/4
3. Значне скорочення інвестиційної діяльності	4/4	4/3
4. Критичне зниження обсягів кредитного фінансування основного капіталу, обігових коштів та інвестицій	4/4	4/4
5. Зменшення трудового потенціалу внаслідок інтенсивних процесів міграції населення за кордон, значної частки ВПО, втрат цивільного населення внаслідок бойових дій	4/4	4/4
6. Зростання індексу споживчих цін (інфляції)	4/4	4/3
7. Зниження приватного споживання	4/3	н/д
ВИРОБНИЧА БЕЗПЕКА		
1. Критичне скорочення промислового виробництва	4/4	5/5
2. Прискорення темпів деіндустріалізації економіки	4/4	4/4
3. Зниження конкурентних позицій вітчизняних виробників на внутрішньому та зовнішніх ринках промислової продукції	4/4	4/3
4. Збільшення часток низькотехнологічної та сировинної продукції у структурі промислового виробництва	4/4	4/3
5. Посилення залежності внутрішнього ринку України від імпорту промислової продукції	4/4	4/4
ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА		
1. Погіршення фінансової стійкості пенсійної системи	4/4	4/4
2. Високий рівень дефіциту державного бюджету	5/4	5/5
3. Значні втрати податкових та митних надходжень державного та місцевих бюджетів	4/4	5/5
4. Брак довіри з боку громадян та бізнесу до податкових, митних органів	4/3	3/3
5. Недофінансування окремих статей видатків бюджету внаслідок обмеженості фінансових можливостей держави	4/4	4/4
6. Зростання обсягів державного боргу та видатків на його обслуговування	4/4	5/4
7. Погіршення інституційної спроможності банківської системи внаслідок скорочення ресурсної бази банків, збитковості та зниження капіталізації	3/3	3/3
8. Різне збільшення частки непрацюючих кредитів у кредитному портфелі банків	3/3	4/3
ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА		
1. Значна втрата експортного потенціалу України внаслідок руйнування чи пошкодження виробничих об'єктів	4/4	5/4
2. Утруднення експорту внаслідок руйнування чи ускладнення транспортної логістики	4/4	5/5
3. Зростання негативного сальдо торговельного балансу	4/4	4/4
4. Посилення сировинної та низькотехнологічної спрямованості експорту	4/4	3/3
5. Обмеження дієвості інфраструктури підтримки зовнішньоторговельної діяльності	3/3	н/д
6. Значне збільшення частки імпорту у внутрішньому споживанні	3/4	4/3
ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНА БЕЗПЕКА		
1. Скорочення державних капітальних інвестицій	4/4	5/4
2. Згортання інноваційної активності в економіці	4/3	4/3
3. Погіршення динаміки інвестиційних процесів у промисловості	4/4	5/5
4. Недостатній обсяг фінансування наукових досліджень і розробок	4/3	н/д
5. Скорочення капітальних інвестицій у корпоративному секторі	4/4	н/д
6. Релокація за межі України інноваційно активних компаній	4/3	н/д
СОЦІАЛЬНА БЕЗПЕКА		
1. Суттєве погіршення соціально-економічного становища вразливих верств населення	4/4	4/4
2. Суттєве зниження спроможності системи соціального захисту України виконувати свої функції	3/4	4/4
3. Втрата можливостей зайнятості та поглиблення структурних диспропорцій на ринку праці	4/4	4/4
4. Значне зниження добробуту та якості життя населення	4/4	5/4
5. Погіршення доступу до кваліфікованої медичної допомоги	3/3	4/4
6. Погіршення доступу до отримання соціальних послуг через нестачу фахівців з надання соціальних послуг	3/3	н/д
7. Погіршення умов життя значних груп населення через руйнування житла та цивільної інфраструктури	4/4	5/4
8. Масовий виїзд біженців за кордон	3/4	4/3
9. Значне погіршення стану довкілля (включно і воєнне забруднення), спричинене бойовими діями	4/4	4/3
10. Збільшення навантаження на соціальну інфраструктуру та ринок праці густозаселених і традиційно працевладлишкових західних регіонів	4/3	4/4
11. Стрімке зростання кількості ВПО	3/3	4/4
ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА		
1. Локальні дефіцити продуктів харчування, викликані утрудненням постачання та/чи надмірним попитом	3/3	4/3
2. Зниження обсягів виробництва значущих видів сільськогосподарської продукції	3/3	3/3
3. Руйнування інфраструктури виробництва, переробки та зберігання сільськогосподарської продукції та продуктів харчування	3/4	4/3
4. Значні матеріально-технічні та фінансові втрати частини сільськогосподарських виробників	4/4	4/4
5. Погіршення якості харчування населення	3/3	4/3
6. Погіршення забезпеченості сільськогосподарських підприємств матеріально-технічними засобами	4/4	4/4
7. Посилення дефіциту трудових ресурсів у сільськогосподарському виробництві	3/3	3/3

Таблиця 2

Розподіл загроз економічній безпеці за впливом та імовірністю настання в 2023р. у червоній (найвищій) та помаранчевій (середньо-високій) зонах

Назва загрози	Імовірність / вплив
1. Високий рівень дефіциту державного бюджету (ФБ)	5 / 4
1. Суттєве погіршення соціально-економічного становища вразливих верств населення (СБ) 2. Зростання обсягів державного боргу та витрат на його обслуговування (ФБ) 3. Значне зниження добробуту та якості життя населення (СБ) 4. Втрата можливостей зайнятості та поглиблення структурних диспропорцій на ринку праці (СБ) 5. Зменшення трудового потенціалу внаслідок інтенсивних процесів міграції населення за кордон, значної частки ВПО, втрат цивільного населення внаслідок бойових дій (МБ) 6. Різкий економічний спад внаслідок згортання ділової активності в умовах війни, неможливості ведення бізнесу в окремих регіонах країни в зоні бойових дій або ризиковій зоні (МБ) 7. Значне погіршення стану довкілля (включаючи воєнне забруднення), спричинене бойовими діями (СБ) 8. Недофінансування окремих статей витрат бюджету внаслідок обмеженості фінансових можливостей держави (ФБ) 9. Погіршення умов життя значних груп населення через руйнування житла та цивільної інфраструктури (СБ) 10. Зростання індексу споживчих цін (інфляції) (МБ) 11. Критичне скорочення промислового виробництва (ВБ) 12. Значні втрати податкових та митних надходжень державного та місцевих бюджетів (ФБ) 13. Значна втрата експортного потенціалу України внаслідок руйнування чи пошкодження виробничих об'єктів (ЗБ) 14. Зростання негативного сальдо торговельного балансу (ЗБ) 15. Утруднення експорту внаслідок руйнування чи ускладнення транспортної логістики (ЗБ) 16. Скорочення державних капітальних інвестицій (ІІБ) 17. Скорочення капітальних інвестицій у корпоративному секторі (ІІБ) 18. Значні матеріально-технічні та фінансові втрати частини сільськогосподарських виробників (ПБ) 19. Значне скорочення інвестиційної діяльності (МБ) 20. Погіршення динаміки інвестиційних процесів у промисловості (ІІБ) 21. Збільшення часток низькотехнологічної та сировинної продукції у структурі промислового виробництва (ВБ) 22. Посилення залежності внутрішнього ринку України від імпорту промислової продукції (ВБ) 23. Посилення сировинної та низькотехнологічної спрямованості експорту (ЗБ) 24. Критичне зниження обсягів кредитного фінансування основного капіталу, обігових коштів та інвестицій (МБ) 25. Погіршення забезпеченості сільськогосподарських підприємств матеріально-технічними засобами (ПБ) 26. Зниження конкурентних позицій вітчизняних виробників на внутрішньому та зовнішніх ринках промислової продукції (ВБ) 27. Прискорення темпів деіндустріалізації економіки (ВБ) 28. Погіршення фінансової стійкості пенсійної системи (ФБ)	4 / 4

Примітка: ВБ – виробнича безпека; ЗБ – зовнішньоекономічна безпека; ІІБ – інвестиційно-інноваційна безпека; МБ – макроекономічна безпека; ПБ – продовольча безпека; СБ – соціальна; ФБ – фінансова безпека.

**Розподіл загроз економічній безпеці за впливом та імовірністю настання в
2023р. у жовтій зоні**

Назва загрози	Імовірність / вплив
1. Недостатній обсяг фінансування наукових досліджень і розробок (ІІБ) 2. Згорання інноваційної активності в економіці (ІІБ) 3. Зниження приватного споживання (МБ) 4. Релокація за межі України інноваційно активних компаній (ІІБ) 5. Значне збільшення частки імпорту у внутрішньому споживанні (ЗБ) 6. Збільшення навантаження на соціальну інфраструктуру та ринок праці густозаселених і традиційно працевнадлишкових західних регіонів (СБ) 7. Брак довіри з боку громадян та бізнесу до податкових, митних органів (ФБ)	4 / 3
1. Суттєве зниження спроможності системи соціального захисту України виконувати свої функції (СБ) 2. Руїнування інфраструктури виробництва, переробки та зберігання сільськогосподарської продукції та продуктів харчування (ПБ) 3. Масовий виїзд біженців за кордон (СБ)	3 / 4
1. Відплив капіталу з економічної території України та релокація бізнесу за кордон (МБ) 2. Різне збільшення частки непрацюючих кредитів у кредитному портфелі банків (ФБ) 3. Посилення дефіциту трудових ресурсів у сільськогосподарському виробництві (ПБ) 4. Обмеження дієвості інфраструктури підтримки зовнішньоторговельної діяльності (ЗБ) 5. Погіршення доступу до кваліфікованої медичної допомоги (СБ) 6. Погіршення якості харчування населення (ПБ) 7. Стрімке зростання кількості ВПО (СБ) 8. Погіршення інституційної спроможності банківської системи внаслідок скорочення ресурсної бази банків, збитковості та зниження капіталізації (ФБ) 9. Зниження обсягів виробництва значущих видів сільськогосподарської продукції (ПБ) 10. Погіршення доступу до отримання соціальних послуг через нестачу фахівців з надання соціальних послуг (СБ) 11. Локальні дефіцити продуктів харчування, спричинені утрудненням постачання та/чи надмірним попитом (ПБ)	3 / 3

Примітка: ВБ – виробнича безпека; ЗБ – зовнішньоекономічна безпека; ІІБ – інвестиційно-інноваційна безпека; МБ – макроекономічна безпека; ПБ – продовольча безпека; СБ – соціальна; ФБ – фінансова безпека.